

Uudised

Hea klient!

Alanud aasta on Jõudluskontrolli Keskuse juubeliaasta. Kui eelmisel aastal möödus 15 aastat Jõudluskontrolli Keskuse moodustamisest, siis 2009. aastal täitub 100 aastat Eesti esimese jõudluskontrolli organisatsiooni loomisest. Karjakontrolli tehti üksikutes taludes ja mõisates juba 19. sajandi lõpul, kuid 1909. aasta 8. märtsil otsustati asutada Vändra Põllumeeste Seltsi juurde karjakontrolli osakond. Esimene kontrollring alustaski tööd 1. mail 1909. aastal Hans Virkuse eestvõttel. Eesti esimeseks kontrollassistendiks sai Soomes õppinud Ernst Tomingas.

Selline on põgus tagasivaade jõudluskontrolli algusele Eestis.

Julgen lubada, et kõigil huvilistel on võimalik selle aasta vältel jõudluskontrolli ajaloost rohkem lugeda. Esimest meenutuskildu on võimalik lugeda juba käesoleva infolehe viimaselt leheküljelt.

Täna kõiki neid, kes vastasid meie üleskutsele kirjutada oma mälestusi jõudluskontrolli tegemisest! Oma meenutused on Jõudluskontrolli Keskusesse saatnud Virve Aasna, Laine Domborg, Hilda Ilves, Virve Lehtma, Maret Luhari, Elvi Martinson, Milli Metsaots, Krista Murumägi, Ervin Piirsalu, Valdur ja Vilma Rauniste, Leelo Seebold, Liivi Sepp ja Silvia Sutt. Lisaks meenutustele on meile saanud ka vanu fotosid ja dokumente.

Praegustes oludes on paslik meenutada, et meie loomapidajad on teinud jõudluskontrolli ka varasematel majanduslikult raskematel aegadel, vaatamata valitsevale riigikorrale. Jõudluskontrolli saja-aastane ajalugu annab tuge nii loomapidajatele kui JKK töötajatele.

Soovin kõikidele Jõudluskontrolli Keskuse klientidele head uut aastat!

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Esimesed vasikad said elektroonilise kõrvamärgi

Detsembris märgistati esimesed vasikad Eestis elektroonilise kõrvamärgiga. EMÜ Märja katsefarmi lehmvasikad identifitseeritakse nüüd sünnijärgselt märgipaariga, milledest üks on tavaline ning teine elektroonilist transpondrit sisaldav nõõbikujuline kõrvamärk.

Märja katsefarmis täidab elektrooniline kõrvamärk ka praktilist otstarvet – DeLaval vasikate jootmiseseade identifitseerib vasika kõrvamärgi abil ning annab igale vasikale temale ette nähtud koguse. Jääb ära vajadus osta vasikatele respondriga kaelarihmad ning loomi on võimalik nii jootmisel kui edaspidi sorteerimisel, kaalumisel, lüpsiplatsil jne identifitseerida vaid ühe numbriga – registrinumbriga.

Elektroonilised kõrvamärgid võeti 2007. a lisamärgina kasutusele AS Tartu Agro Vorbuse farmis, kus kaelaskantava respondri asemel identifitseeritakse lehm lüpsiplatsil kõrvamärgi abil.

Maailmas kogub elektrooniliste kõrvamärkide kasutamine üha enam populaarsust.

Liisu ja e-PRIA koostöö

Lihaveiste programm Liisu võimaldab nüüd esitada sündmusi korraga JKKsse ja PRIAsse. Koos esitada saab poegimise ja väljamineku andmeid.

Poegimise sisestamisel tuleb täiendavalt anda märgistamise kuupäev, et vasikate märgistamist saaks esitada ka PRIAsse.

Elusmüügi korral peab sisestama lisaks kuupäevale looma uue omaniku JKK kliendikoodi ja valima uue ehitise registri numbriga. Muu väljamineku korral tuleb lisaks täita tapmise koht ja tapmise tüüp, kui pole tegemist kadumise või hukkamisega. Salveta-nupu vajutamisel analüüsitakse andmed, tehakse täiendused JKK andmebaasis ja ettevalmistused PRIAsse edastamiseks.

Kõike eelnevat saab teha kasutajanimel või ID-kaardiga Liisus sisenedes.

PRIAsse edastamine toimub uuel leheküljel, kus saab valida, milliseid andmeid soovitakse saata. PRIAsse saab saata ainult ID-kaardiga Liisus olles. Kui vastus saatmisele on positiivne, tuleb need dokumendid e-PRIAs kinnitada.

E-arve laialdasse kasutusse!

Paberile trükitud arve asemel on võimalik saada arve oma e-posti aadressil. See annab võimaluse JKKl saata arve otse raamatupidajale, mitte koos jõudluskontrolli tulemustega farmi. Eriti mugav on teenust kasutada loomapidajal, kelle raamatupidamine asub farmiga võrreldes teises asukohas.

Piimaveisekasvatajatel on e-arve tellimiseks järgmised võimalused:

1. Vissukese kasutajad saavad arve saaja e-posti aadressi registreerida lingil **Seaded** → **eArved**, pannes kirja e-posti aadressi ning kasutaja nime.

2. Arve saaja e-posti aadressi saavad registreerida ka JKK zootehnika peaspetsialistid maakondades ning JKK andmetöötlosakond (sooviavaldus saata e-posti aadressil keskus@jkkkeskus.ee).

Registreeritud e-posti aadressi omanik saab JKKlt teate elektroonilise arve tellimise kohta. Kirjas on ka näidatud, kes aadressi registreeris. Vajadusel on võimalik e-arve saajat edaspidi muuta.

Lihaveisekasvatajad saavad praegu e-arve tellida läbi JKK, saates sellekohase soovi aadressil keskus@jkkkeskus.ee.

E-arveid väljastab JKK nii jõudluskontrolli teenuse kui kõrvamärkide eest.

Lisa “Koondaruandele”

Veebruaris saavad kliendid, kes on tellinud “Koondaruande” täiendavalt uue trükise “Karjade võrdlus”. See koosneb kahest graafikust, millest ühel on tulemused võrrelduna kõigi ülejäänud karjadega ning teisel võrrelduna karjadega, mis asuvad samas suurusgrupis. Joonised on jaotatud: tulemused, mida saab panna skaalale “halvim-parim” ning näitajad, mille puhul on tulemused reastatud väikseimast väärtusest suurima väärtuseni. Graafikute kõrvale on toodud ka halvim/madalaim ning parim/suurim tulemus, karja enda tulemus ning vastavalt Eesti keskmine või suurusgrupi keskmine tulemus.

Uute näitajatenähtuna on trükisel lehmade toodang elupäeva kohta, toodang esimesel, teisel ning hilisematel laktatsioonidel ja lehmikute %, kes on karjast välja läinud vanuses kuni 6 kuud ning üle 6 kuu.

Karjade võrdlus tehakse aasta- ja poolaasta tulemuste põhjal.

Sealiha kvaliteedi hindamine UltraFom 300-ga

2007. a augustikuul alustati Eesti Tõusigade Aretusühistus Valga Lihatööstus ASis aretusühistu liikmete sigade tapaandmete analüüsi. Andmetest on huvitatud nii farmer kui ka aretusühistu. Farmeritele saadetakse osapoolte kokkuleppel iga kuu või kord kvartalis aretusühistust farmi sigade tapaandmed. Aretusühistu saab kasutada andmeid statistiliseks analüüsiks, mille baasil saab anda hinnangu aretusühistu liikmete tapasigade rümbakvaliteedi kohta. 2009. aastal lisanduvad analüüsi ka Saaremaa LT OÜsse realiseeritavate sigade andmed.

Töötati välja andmete sisestamise programm, millega saadetakse interneti kaudu aretusühistu liikmete sigade tapaandmed partiide kaupa lihatööstusest aretusühistusse. Rümba kohta on näitajad järgmised: tailihasisaldus, pekিপaksus ja seljalihase läbimõõt, mass, klass SEUROP-klassifikatsiooni järgi, kategooria ja sea sugu.

Edaspidi on plaanis välja töötada tarkvara, mille alusel saaks edastada infot iga rümba kohta eraldi, mis võimaldaks anda hinnangut ka karja tervisliku seisundi kohta.

2007. a koguti andmed 11 erineva karja 17 725 searümbalt (tabel 1). Rümpade keskmine tailihasisaldus on 58,9%, mis on küllaltki hea tulemus keskmise 79,5 kg rümbamassi juures. Enamus searümpadest kuulus E-klassi (59,5%). Alla 50%-lise tailihasisaldusega rümpasid oli vähe (5,8%).

Tabel 1. Valga LT OÜs tapetud sigade rümpade lihakvaliteedi näitajad (n=17 725)

Näitajad	Keskmine	Standardhälve
Rümba mass, kg	79,5	6,38
Keskmine seljapeki paksus, mm	14,1	2,94
Seljaliase läbimõõt, mm	62,0	5,3
Tailihasisaldus rümbas, %	58,9	2,38
Jagunemine SEUROP-süsteemis (%):		
S-klass (lihaskude 60% ja rohkem)	34,7	
E-klass (55-60%)	59,5	
U-klass (50-55%)	5,6	
R-klass (45-50%)	0,2	

Kui võrrelda tapasigade rümpade lihakvaliteedinäitajaid sõltuvalt sugupoolest ja rümbamassist, selgub, et noorkultide rümbad on võrreldes nuumikutega õhema seljapekiga, suurema lihase läbimõõdu ja tailihasisaldusega (tabel 2).

Tabel 2. Valga LT OÜs tapetud searümpade lihakvaliteedi näitajad sõltuvalt sugupoolest ja rümbamassist

Näitaja	Nuumsead			Noorkultid		
Rümbamass, kg	50–69	70–84	85–99	50–69	70–84	85–99
Seljapeki paksus, mm	13,2 ^a	13,9 ^b	15,2 ^c	12,0 ^d	13,3 ^a	14,1 ^{abc}
Seljaliase läbimõõt, mm	62,0 ^{ac}	62,1 ^a	61,5 ^c	63,9 ^b	61,9 ^{ac}	62,9 ^{abc}
Tailihasisaldus, %	59,5 ^a	59,0 ^b	58,0 ^c	60,6 ^d	59,5 ^a	59,0 ^{abcd}

a, b, c, d - Sarnaste tähtedega näitajad ei erine oluliselt näitajasiselt ($P>0,05$)

Kõige rohkem lihaskudet oli kergemate (rümbamass 50-69,9 kg) nuumikute ja noorkultide rümpades (59,5-60,6%), kõige vähem suurema rümbamassiga (85-99,9 kg) sigadel (59%). Kuldirümbad olid võrreldes nuumikutega lihaskoerikkamad kõikide kaalugruppide lõikes. Nii oli kultidel kergema, keskmise ja raskema kaaluga gruppides rümpades lihaskude võrreldes nuumikutega vastavalt 1,1%, 0,5% ja 1,0% enam. Samuti oli kõikides gruppides kuldirümpadel õhem seljapekk ja suurem seljaliase läbimõõt. SEUROP-klassifikatsiooni alusel kuulus kõikidest kaalugruppidest rohkem kuldirümpa S-klassi. Kõige kergematel ja kõige raskematel kuldirümpadel oli S-klassi osatähtsus vastavalt 57,8% ja 36,4%, ületades nuumsigade vastavate grupi näitajad vastavalt 16,5% ja 16,3% võrra.

Enamiku näitajate gruppidevahelised erinevused on statistiliselt usutavad.

Eeltoodust nähtub, et võrreldes nuumikutega (emised, orikad) on kuldirümbad parema rümbakvaliteediga.

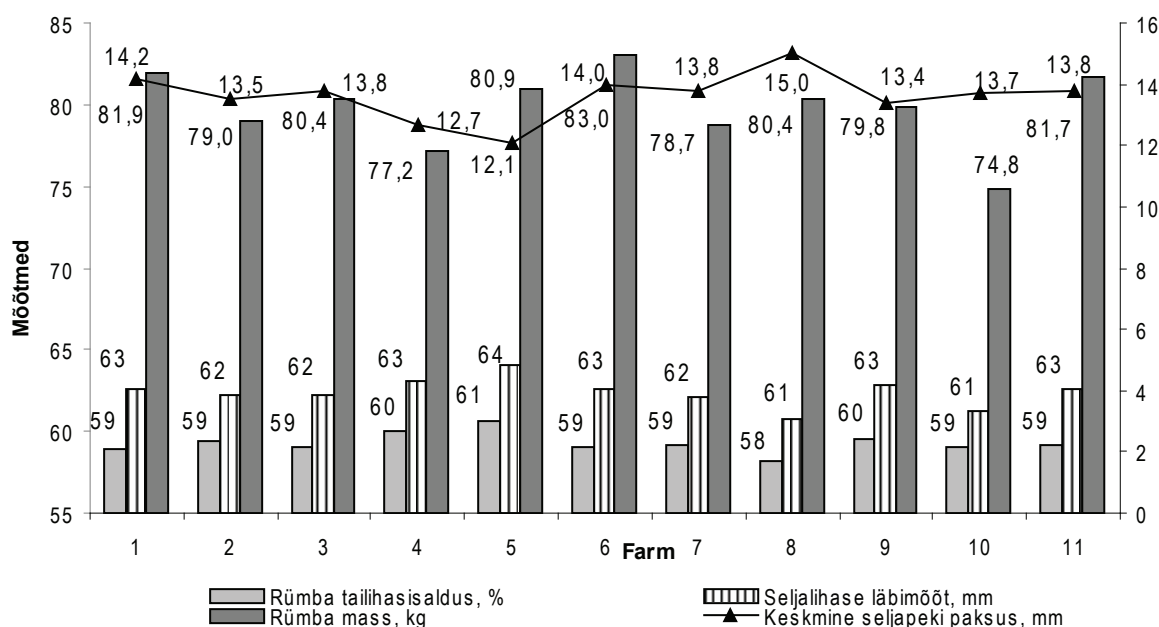
Farmerite poolt kultide laialdasemat kasvatamist tapaseana takistavad kultide realiseerimise raskused lihatööstustele ja kuldiliha eest pakutav madal hind. Lihatööstuse poolt on probleemiks kuldilihal esinev spetsiifiline lõhn, mis tekitab lihatööstusel sellise liha kasutamise probleemide.

Sigade rümpade tapaandmed pärinevad 11 erinevast seafarmist (diagramm 1). Andmed kõiguvad farmide lõikes, mis on tingitud karjade erinevatest söötmis-pidamistingimustest, sigade aretusväärtusest ja valiku intensiivsusest.

Andmete kogumine lihatööstusest jätkub ka järgnevatel aastatel. 2008. a jooksul on laekunud aretusühistusse 53 000 nuumiku tapaandmed. Neid andmeid analüüsitakse järgmisel aastal.

Aarne Põldvere, põllum kn
Eesti Tõusigade Aretusühistu

Diagramm 1. Searümba kvaliteedinäitajad farmide lõikes

Tähelepanu segusperma kasutamisel!

Viimastel aastatel on populaarseks muutunud emiste seemendamine seguspermaga. Mida peab sellega seoses teadma andmete sisestamisel Possusse? Aastalõpu andmete kvaliteedi kontrolliga tuli ilmsiks seemenduskirjeid, mille kohta on sisestatud nii kuldi individuaalnumber kui ka kommentaar “Segusperma”. Selline informatsioon on vastuoluline. **Segusperma puhul me ju ei tea kuldi numbrit.** Siit järeldus, et segusperma kasutamisel ei pea kuldi numbrit üldse sisestama. Saadav pesakond peab jääma ilma isata, mis on loogiline. Isata jääb emise pesakond ka juhul, kui emist on seemendatud mitme kuldiga. Sellistest pesakondadest ei ole soovitatav võtta ka karja täiendust. Kahjuks on ka karja võetud kuus järglast, kellel puudub isa. Kokku on JKK andmebaasis 555 seemenduskirjet, millele on lisatud kommentaar “Segusperma”. Sellest 84 kirjet on vastuolulised, sest lisaks kommentaarile sisaldavad ka kuldi numbrit. Nende kirjete kohta saadame konkreetsetele klientidele emiste nimekirja andmete kontrollimiseks ja parandamiseks, teistele olgu see info lihtsalt teadmiseks.

Kogemuste jagamine Läti kolleegidele

Novembris külastas koostööprojekti raames Eesti Maaülikooli Läti uurimisinstituudi SIGRA töötaja, kes huvitus lisaks geneetika ja söötislabori tehtavatele teaduslikele uuringutele ka sigade söötmisest ja aretusest. EMÜ pakkus JKKle võimalust tutvustada külalisele sigade jõudlusandmete kogumise süsteemi, andmete kogumise tarkvara programmi Possu ja sigade geneetilist hindamist. Külalisele avaldas muljet erinevate asutuste, eelkõige JKK, Eesti Tõusigade Aretusühistu (ETSAÜ) ja EMÜ vaheline hea ja sujuv koostöö, mis on aidanud luua Eesti seakasvajale kaasaegse ja kiire infovahetuse süsteemi. SIGRA spetsialist külastas ka ETSAÜd.

Sigade jõudluskontrollialane terminoloogia, VI osa

EESTI	INGLISE	SAKSA	VEENE
Taani	Denmark	Dänemark	Дания
tailiha %	lean meat percentage, content	Fleischverhältnis	содержание постного мяса (%)
tapasiga	pig for slaughter	Schlachtschwein	убойная свинья
tapavanus	slaughter age	Schlachtreife	возраст убоя
tervis	health	Gesundheit	здоровье
testimisvanus	test age	Testalter	возраст тестирования
tiine emis	in-pig sow, pregnant sow	Sau, trächtige; Sau, tragende	супоросная свиноматка
tiinestumisprotsent	male fertility	Trächtige Prozent	процент стельности
tiinus	pregnancy, gestation	Trächtigkeit	супоросность
tiinuskontroll	pregnancy check	Trächtigkeit	проверка стельности
tiinusperiood	gestation	Trage	период стельности
toodang	production	Produktion	продукция
toodangupäevad	production days	Produktionstage	дни продуктивности
tootmisfarm	production farm	Produktionsfarm	производственная ферма
tulemuseta seemendus	unproductive insemination	Offene Belegung	безрезультативное осеменение
tulemuslik seemendus	productive insemination	Abgeschlossene	результативное осеменение
tõuemis, suguemis	breeding sow, brood sow	Zuchtsau, Muttersau	племенная свиноматка
tõufarm	breeding farm	Zuchtfarm	племенная ферма
tõug	breed	Rasse	порода
tõukult, sugukult	breeding (stock, service) boar	Zuchteber (Stammeber)	племенной хряк
tõulisus	bred	Raciality	породность
tõuraamat, RTR	herdbook	Zuchtbuch	племенная книга (ГПК)
tõusiga	breeding pig	Zuchtschwein	племенная свинья
tätoveering	tattoo	Tätowierung	татуировка

Kuidas käituda, kui tekib vajadus sea registrinumbriga muutmiseks

Registrinumbriga tähtsusest on kirjutatud ka varem, aga elu näitab, et sellest peab kirjutama. Ikka esineb juhtumeid, kus registrinumbriga on Possus muudetud. Registrinumber koosneb kolmest osast: sea sündimise koodist, karjasisesest kordumast individuaalnumbrist ja sea sünniaasta kahest viimastest numbrist. Selles numbris kajastub sea kohta väga oluline põlvnemise informatsioon. JKK andmebaasi tulevate põlvnemisandmete osas on kehtestatud väga range kontroll. Seetõttu ei või andmebaasi haldaja registrinumbriga komponente kontrollimatult lihtsalt üle kirjutada ja sellised andmed vajavad kontrollimist. Vastavate paranduste sisseviimine andmebaasi ei toimu automaatselt, vaid käsitsi, eelnevalt kontrollitud info põhjal. Kui farmi Possus on mingil põhjusel muudetud sea sündikohta, individuaalnumbrit või sünniaega, siis **on vaja sellest informeerida JKK töötajat Vaitke Kongat** (tel 738 7751 või e-post vaike.konga@jkkkeskus.ee). Nii on kasulik mõlemale poolele — loomapidaja saab oma loomade andmed korrektselt andmebaasi, JKK on kindel andmete muutmise vajaduses ja aega kulub mõlemal poolel vähem.

Ettevalmistused aasta kokkuvõtete tegemiseks

Jällegi on lõppenud üks aasta ja alanud uus. Ees ootab meid aasta kokkuvõtete tegemise aeg. JKK soovib, et saadaksite andmed esimesel võimalusel pärast aastavahetust. Sellega saame hajutada väga kiiret ja intensiivset perioodi pikema aja peale — ootate ju Teiegi aasta kokkuvõtteid võrdlemaks oma farmi tootmistulemusi eelmise aastaga, aga ka teiste farmidega.

Teguderohket uut aastat!

Möödunud märgates

Meenutab Laine Domberg
Aasta 1961, november. Äsja Türi Sovhoostehnikumi lõpetanud tüdruk, laborandina, mahajäänud kodukolhoosis, Paunkülas, oma esimesel töökohal.

Kolhoosiesimees jagas hommikul töökäske. Ta oli maames, suured kõrge säärega kummikud jalas. Ta pöördus minu poole ainult sõnadega, mitte pilguga: „Nii, nüüd on sedasi, kulla Laine! Hobune rakenda ette, piimapudelite kast ja piimakaal reele ja sõida lauda juurde. Lüps algab lõunal kell 14:00. Vaata, et sa hobusega hästi ringi käid, muu pole tähtis,“ ütles nii ja juba ta oligi läinud.

Kolm korda päevas lüpsiti neid lehmi, kes andsid üle 12 kg päevas piima. Laudad asusid üksteisest kolme kilomeetri kaugusel. Piimaproovide tegemiseks oli väike ruum vanas veskis. Küttekoldeks oli puupliit suure sisseüüritud katlaga. Peale selle oli ruumis käsitsi ringiaetav vurr piimaproovide tsentrifuugimiseks.

Kõige raskemaks tööks oli korkide keeramine butüromeetritele. See kõik nõudis suurt jõudu, lihtsalt öeldes „sepa kätt“. Sõrmedel olid suured rakud, mis läksid kohe katki piimapudelite pesemisel pesupulbrises vees. Inimene aga harjub kõigega – varsti olid sõrmed tugevad ja töö oli muutunud palju meeldivamaks.

Peagi tundsin ma tervet karja nimepidi. Jälgisin jõudluskontrolliraamatuid täites nende rasvaprotsente ja toodangunäitajaid. Nende andmete järgi sai valida karja täiendust, kuna jäeti kasvama parimate lehmade järglased.

Laborandi tööks oli kõik välja arvestada: aasta, kuu, 300 päeva toodang ja võirasva kilogrammid. Töövahenditeks olid vana arvemasin „Feliks“ ja sõber arvelaud.

Suvel toimus lehmade lõunane lüps käsitsi Paunküla järve ääres. Lehmad sulistasid soojas järvevees. Sealt tulid nad lõunase lüpsi ajaks välja ajada. Mõnele meeldis rohkem vees olla, kui ennast

lüpsta lasta. Siis tuli ohelik sarvi panna ja üleannetu välja tuua.

Aeg liikus kiiresti edasi paremuse poole. Suure katla asemel ilutses elektriboiler ja käsivurri asemel elektrivurr. Laboratoorium oli sisustatud ilusate laudade ja kappidega, raadiost kostus mõnusat muusikat.

Mõne aja möödudes hakkas tööle Tartu suur laboratoorium, kus töödeldi kõigi majandite piimaproovid. Andmed tulid majanditesse tagasi.

Vastuvõtuaeg Paides

Alates jaanuarist on Järvamaa zootehnika Anne Rosenberg'i vastuvõtuaeg üks kord nädalas: kolmapäeval 9.30-15.00.

Valga kontori asukoht

Alates novembrist võtab Valgamaa zootehnik Evi Prins kliente vastu aadressil Aia 17 (samas majas asub PRIA Valga büroo). Vastuvõtuajad on endised: iga kuu 2. ja 4. esmaspäev kell 10-13. Evi Prins on kättesaadav mobiilil 520 6231.

JKK Aasta töötaja

Viis aastat on JKK töötajad endi hulgast valinud Aasta töötaja. Tiitel omistatakse töötajale, kelle töö on kõige rohkem tunnustamist väärt. 2008. aasta JKK Aasta töötaja on Mae Uri, kauaaegne JKK programmeerija. Mae on andnud oma panuse raamatupidamise, kõrvamärkide müügi, PRIA andmevahetuse, e-arve teostuse, sigade andmebaasi, Possu programmi töö toimise. Tema tehtud analüüsid on korrektsed. See on töö, mis ei vaja kontrollimist.

Viiendat korda valisid JKK töötajad endi seast kolleegipremia „Päikesekiir“ laureaadi. Päikesekiire tiitel antakse välja töötajale, kes on kaastöötajate arvates kõige sümpaatsem, säravam ja lahkem kolleeg. 2008. aasta Päikesekiireks valiti väliteenistuse juhataja Aire Pentjärv — abivalmiduse ja rõõmsameelsuse eest.

Tööjuubelid

22. jaanuaril on **30.** tööjuubel labori analüütik-autojuhil **Toomas Vain**'il.

18. märtsil täitub **10** aastat JKKs pearaamatupidaja **Kadri Hermits**'al.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00; K 9.00-12.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Tänaseks on JKK Sõnumid ilmunud juba viis aastat ning käesolev number on järjekorras 21. Viie aasta jooksul on muutunud pisut JKK Sõnumite välimus, kuid sisult on jäänud meie infoleht üldjoontes endiseks. Olulised teemad on olnud ikka jõudluskontrolli ja Jõudluskontrolli Keskusega seonduv. Nii saate ka selle numbri uudiste rubriigis lugeda veisekasvatajatele mõeldud uutest teenustest ning Soome seakasvatajate huvist Possu programmi vastu. Kui varasematel aastatel oleme edastanud ainult Jõudluskontrolli Keskuse uudiseid, siis seekord kajastame ka Maaülikooli geneetika laboratooriumi ICARilt saadud akrediteeringut. Heade kolleegide saavutuste kirjeldamine pole meil uus suund, vaid seekordne erand on seotud asjaoluga, et ICAR organisatsioonina on ikkagi jõudluskontrolli organisatsioonide katusorganisatsioon ning geneetika laboratooriumi akrediteering suurendab rahvusvaheliselt ka meie usaldusväärsust.

Nii nagu varasemalt on ka seekord siseküljel kirjutatud jõudluskontrolli nüanssidest või juhitud tähelepanu olulistele asjadele. Kuna aga hetkel on meid ümbritsev elu piisavalt tõsine, siis tagalehel on lisaks Krista Murumäe meenutustele võimalik kõigil huvilistel tutvuda ühe väga lihtsa moodusega, kuidas tõsta piimatoodangut ja seda tänasel majanduslikult raskel ajal ilma igasuguste kulutusteta!

Head lugemist ja jõudu praeguseks keeruliseks ajaks!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Veiste müük

Nüüdsest on loomaomanikel võimalik oma loomade müügikuulutusi avaldada ka JKK kodulehel. Selleks tuleb müüjal sisestada oma kontaktandmed ning märkida pakutavad loomad Vissukeses või Liisus, mille tulemusena JKK kodulehel kuvatakse müügis olevate loomade nimekiri.

Lisaks mugavusele on loomade müügist huvitatutele lisaväärtuseks asjaolu, et ostuhuvilistel on võimalik vaadata ka müügis olevate loomade põlvnemisandmeid ja toodangunäitajaid.

Geneetikalaboril ICARi akrediteering

Eesti Maaülikooli veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi geneetika labor sai Rahvusvahelise Jõudluskontrolli Komitee (ICAR) akrediteeringu veiste põlvnemisandmete õigsuse kontrollimiseks DNA analüüside põhjal.

ICAR kehtestas 2007. a miinimumnõuded laboritele, kus tehakse DNA analüüsi aretuse eesmärkidel. Rahvusvaheliseks standardiks põlvnemisandmete õigsuse kontrollimisel on DNA markerid. Alates 2010. aastast peab olema ICARi akrediteering kõigil veiste põlvnemisandmete õigsust kontrollivatel laboritel. Seni on akrediteeringu saanud 19 laborit 13 riigist.

ICARi akrediteering annab klientidele kindluse, et eksperiti vastuses ei tule kahelda. Samu DNA markereid kasutades saadakse ükskõik millises maailma laboris, kus veiste põlvnemisandmete õigsuse kontrollimisega tegeldakse, sama tulemus.

Loomaomanikel on võimalus tellida EMÜ geneetikalaborist järgmisi teenuseid:

- veised – põlvnemisandmete õigsuse kontrollimine (DNA ja veregrupid), piimavalkude pärilike tüüpide määramine (CSN2, CSN3, LGB) ja holsteini tõugu veistele BLAD-test;
- hobused – põlvnemisandmete õigsuse kontrollimine DNA markerite põhjal;
- lambad – PrP geeni polümorfismi selgitamine (skreipiresistentsus);
- sead – sigade stressiresistentsuse uuring (PSS-test).

Paaride valik

Kõikidel Vissukese kasutajatel on võimalik kasutada uut Vissukese lisaosa PV (Paaride valik). Uus programm aitab loomapidajal leida oma karjale sobivaimad pullid. Programm näitab, millised pullid sobivad konkreetsetele lehmadele. Pullide leidmisel välditakse sugulusaretust ning iga tunnuse, mida parandada, valib programmi kasutaja ise. Lineaarselt hinnatud lehmade puhul on võimalik kasutada ka välimikuhindeid (lineaarselt hindamata loomadel ema-isa välimikuhindeid).

Lisaks sobivate pullide leidmisele on programmis kokkuvõtte enamlevinud välimikuvigadest ning juhitakse tähelepanu pullidele, keda võiks konkreetsel lehmal või kogu karjas vältida.

Paaride valiku programm on testimisjärgus ning sügiseni kõigile kasutajatele tasuta. Vältimaks tõrkeid esimestel katsetustel soovitame enne programmiga töötamist tutvuda programmi juhendiga.

Põhjanaanabrid huvituvad Possu programmist

Juba mitmel korral on JKKsse jõudnud teave soomlaste huvist meie sigade jõudlusandmete kogumise programmi vastu. Mitu korda olid huvitujateks Eesti seafarmerid nõustuvad Soome konsulendid. Ka Soome farmerid on huviga meie programmi arendamist jälginud – maailm on väike ja kahe maa farmeritel on tihedad kontaktid. Eelmise aasta lõpus ostis Eesti Tõusigade Aretusühistu Soomest tõumaterjali ja seekord huvitusid Possu programmist FABA (Soome Põllumajandusloomade Aretusühistu) spetsialistid. 18. märtsil toimus kolmepoolne kohtumine Possu programmi ja Eesti sigade aretussüsteemiga tutvumise eesmärgil. Osa võtsid FABA, ETSAÜ ja JKK spetsialistid. FABAt esindasid Timo Serenius ja Matt Puonti – direktorid sigade aretuse ja ekspordi alal. JKK esitles Possu programmi osaliselt soome- ja osaliselt ingliskeelsena, sest tõlkimine on veel pooleli. Põhjanaanabrid said kaasa demoversiooni. Soomlaste arvamus Possust oli positiivne ja huvi programmi vastu oli oodatust suurem. Kiidusõnad Raivo Laanemaale, tänu kellele see kohtumine aset leidis!

Kas valida emiseid viljakuse või viljakuse aretusväärtuse järgi?

Seakasvataja sooviks on emiselt saada võimalikult palju põrsaid. Viljakuse aretamisel on hinnatavaks tunnuseks elusalt sündinud põrsaste arv. Viljakust hinnatakse eesti maatõugu ja eesti suurt valget tõugu sigadel ning esimese põlvkonna ristanditel ning tagasi ristatud ristanditel. Viljakuse suhtelise aretusväärtuse (V_SAV) saab emis pärast esimese pesakonna sünni ning kult pärast oma esimese tütre poegimist. Suhteline aretusväärtus näitab, kas emis/ kult pärandab hea viljakuse ka oma järglastele.

Viljakus on vähe päritav tunnus ($h^2=0,10$) ehk pesakondade suurust mõjutavad väga olulisel määral söötmis-pidamistingimused. Viljakuse aretusedu saavutamiseks on tarvis teha ranget valikut.

Mida rohkem on emistel poegimisi või kultidel poeginud tütreid erinevates karjades, seda suurema tõenäosusega võime väita, kes nendest pärandavad kõrget viljakust ka järglastele. Kuid kas karjataienduseks valida noorloomi vaid mitu korda poeginud emiste pesakondadest? See oleks hea mõte, kuid sageli on sobivaid vanaemiseid karjas vähe ning karja täiendust tuleb valida ka esimest või teist korda poeginud emiste pesakondadest. Emise viljakuse

aretusväärtus annab juba esimesest pesakonnast alates aimu, millised geenid emis järglastele pärandab. Iga siga saab oma geenid viljastumise hetkel ja tema genotüübiväärtus ei muutu. Heades söötmis-pidamistingimustes avaldub eellastelt kaasa antu täies hiilguses, kehvades tingimustes ei pruugi kõrge V_SAVga emised anda suuri pesakondi, kuigi nad on geneetiliselt selleks võimelised.

Seemendusjaama (SJ) kultide V_SAVd avaldatakse JKK veebilehe sigade geneetilise hindamise lehel. Samalt lehelt leiame suurima aretusväärtuse või indeksiga noorloomad, liikudes lehel SEAD → HINDAMINE → Emaliini parimad noorloomad.

JKK koostatud teised abivahendid "Paaride valik", "Pesakonna viljakusindeks", "Emiste viljakus" ning "Kasutatud kuldid" leiame lehelt SEAD → PÄRINGUD.

Igale seale, kellel veel ei ole V_SAVi, arvutatakse viljakusindeks, mis on vanemate V_SAVi keskmine. Järglase aretusväärtus on otseselt seotud tema vanemate aretusväärtusega ehk vanemloomadelt saadud genotüübiväärtusega. Valides kõrgema viljakusindeksiga noorloomad, loodame saada kõrgema viljakusega emise/kuldi karja. Emiku valimine viljakusindeksi abil on kindlasti usaldusväärsem, kui arvestades ema keskmist pesakonna suurust.

Kõrge aretusväärtusega vanemate paare valides on suurem võimalus saavutada aretusedu, mis väljendub järglaste kõrgemas toodangus eakaaslastega võrreldes. Tähelepanu tuleks pöörata SJ-kultide valikule, sest kuldi mõju on karjas/populatsioonis suurem kui emistel, kelle viljakusomaduste geenid antakse edasi vaid väiksele arvule järglastele. Eriti tuleks vaadata kuldi V_SAVi puhtatõuliste või 1. põlvkonna ristandemiste seemendamisel, sest saadud pesakondadest valitakse järgmise põlvkonna emasloomad. Kuldi jõudlusomaduste aretusväärtus omab põrsatootmisel vähem tähtsust. Pesakondade puhul, kust ei valita sigu põhikarja täienduseks on oluline võimalikult kõrge jõudluse aretusväärtus, sest saadavad järglased peaksid kiiresti kasvama ja saavutama varakult tapaküpsuse. Niisiis, kultide ja emiste võimalikult kõrge aretusväärtus on oluline selliste emiste seemendamisel, kelle pesakondadest valitakse karja täiendust. Vastavalt pesakonna rakendusele, kas nuumloomaks või karja täienduseks, tuleb valida ka kult.

Viljakusprobleemidega tegeldakse ka teistes riikides. Näiteks Soomes märgistatakse kõrge V_SAVga SJ-kultide sperma "Faba Matriarkka" ja kõrge J_SAVga "Faba Muskeli" nimetusega. "Faba Kombi" märgistus antakse kultide spermale, kui nii viljakuse kui ka jõudluse aretusväärtused on kõrged.

"Eesti jõudluskontrolli aastaraamatu 2008" aasta kokkuvõtteid vaadates võib väita, et 2008. a sündinud kuldid on heade jõudlusnäitajatega ehk head isaliini kuldid (J_SAV=119,4), kuid emaliini kultideks vähem sobivad (V_SAV=100,5). SJ-kultide ja omakarja kultide järglaste SAV võrdlusest (vt tabel 1) võib järeldada, et farmide enda kultide valikul on suuremat rõhku pandud viljakusomadustele. SJ-kultide valik lihajõudluse järgi on olnud rangem, mis avaldub nii SJ-kultide puhtatõuliste järglaste suuremates J_SAV näitajates kui ka karjatesti keskmistes tulemustes.

Aretusväärtused arvutatakse uuesti igal hindamiskorral kõikidele sigadele. Aretusväärtus on ajas muutuv suurus, sest andmete lisandumisega muutub seale antav hinnang täpsemaks.

Tabel 1. Geneetiliselt hinnatud puhtatõuliste järglaste võrdlus

Seemendusjaama kultide järglased										Omakarja kultide järglased									
Tõug	arv	vanus testimisel, p	ööpäevane juurdekasv, g	sellapeki paksus, mm	lihassilma läbimõõt, mm	T_indeks	jõudluse SAV	viljakuse SAV		arv	vanus testimisel, p	ööpäevane juurdekasv, g	sellapeki paksus, mm	lihassilma läbimõõt, mm	T_indeks	jõudluse SAV	viljakuse SAV		
L	1923	186	562,8	9,4	61,2	109,3	115,9	102,4	605	179	582,9	9,4	61,6	109,7	116,0	105,2			
Y	877	180	574,8	10,5	62,3	107,0	114,4	98,0	816	198	519,6	11,5	60,2	103,8	109,7	102,1			
P	80	180	567,6	8,0	69,5	109,2	105,1		16	187	553,8	11,3	63,6	102,8	104,0				

Näiteks 2006. aasta lõpus hinnatud SJ-kultide 2005. aastal sündinud 228 järglase keskmisteks oli J_SAV=115 ja V_SAV=101. 2008. aasta viimasel hindamise SJ-kultide 2005. aastal sündinud 3468 järglase keskmine J_SAV=113,9 ja V_SAV=103,5. Niisiis, 2005. a sündinud järglased on osutunud esialgse prognoosiga võrreldes tegelikkuses viljakamaks ning jõudluse aretusväärtus on natuke vähenenud. Võrreldes SJ-kultide 2006. aastal sündinud järglaste 2007. ja 2008. aasta viimase hindamise keskmisi aretusväärtusi näeme, et 2007. a oli J_SAV=116,1 ja V_SAV=104,9 kuid 2008. aasta hindamisel olid keskmised väärtused vastavalt J_SAV=115,6 ning V_SAV=99,6 ehk 2006. a sündinud SJ-kultide järglaste viljakuse suhteline aretusväärtus on andmete lisandumisel osutunud madalamaks.

Varasemate sünniaastate kultide/emiste aretusväärtusi vaadates saab teha järeldusi (kui on toimunud järglaste järgi hindamine) minevikus tehtud aretusotsuste kohta. Planeerides pesakondi, saame vanemloomade paaride valikul siiski toetuda nii viljakusindeksitele kui ka aretusväärtustele, sest järglaste järgi hinnatud SJ-kuldid annavad suurema tõenäosusega sarnaseid tulemusi ka teiste tütarde puhul kui kuldid, kes ei ole hinnatud järglaste järgi (testkuldid).

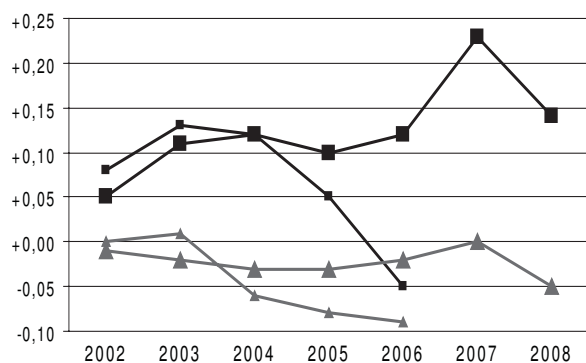
Võrreldes erineval ajahetkel hinnatud 2006. sünniaasta sigade keskmisi aretusväärtusi, näeme tabelis 2 esitatud väljavõttes ajalist aretusväärtuste muutumist. Kaks aastat hiljem, kui hinnatud sigade arv on kaks korda suurem, on keskmised aretusväärtused muutunud kõige enam juurdekasvul ja viljakusel. Andmete lisandumisel on juurdekasvu aretusväärtus vähenenud ning viljakuse aretusväärtus tõusnud märkimisväärselt. Viljakuse geneetilist trendi hinnates tuleks mees pidada, et kahe kuni kolme viimase aastakäigu järglaste aretusväärtused ning geneetiline trend muutuvad kõige enam (vt joonis 1). Tabelis 2 on näha, et viljakuse aretusväärtus on muutunud negatiivsest väärtusest positiivseks.

Viljakuse parandamine on aega ning järjepidevust nõudev tegevus, mis õigete aretusotsuste tegemisel annab tulemusi.

Tabel 2. 2006. aastal sündinud sigade keskmised aretusväärtused tõugude viisi, võrreldes 2006 ja 2008 aasta geneetilise hindamise tulemusi

Tunnus	Gen. hind. kuupäev	Eesti maatõug		Eesti suur valge		Ristandid LY,YL	
		sigade arv	AV	sigade arv	AV	sigade arv	AV
Seljapeki paksus, mm	21.12.06	1871	-1,71	1317	-1,69	1972	-1,73
	18.12.08	3924	-1,92	2608	-1,86	4233	-2,00
Lihassilma läbimõõt, mm	21.12.06	1871	+2,77	1317	+2,76	1972	+2,61
	18.12.08	3924	+3,00	2608	+3,22	4233	+3,06
Juurdekasv, g	21.12.06	1871	+19,13	1317	+6,72	1972	+12,51
	18.12.08	3924	+12,54	2608	+2,26	4233	+7,78
Elusalt sündinud põrsaid pesakonnas, põrsast	21.12.06	1525	-0,05	1209	-0,09	1786	-0,07
	18.12.08	3940	+0,12	2720	-0,02	4318	+0,05

Joonis 1. Viljakuse geneetiline trend 2006. ja 2008. aasta hindamistulemuste lõikes

■ Eesti maatõug 2006	+0,08	+0,13	+0,12	+0,05	-0,05		
● Eesti maatõug 2008	+0,05	+0,11	+0,12	+0,10	+0,12	+0,23	+0,14
▲ Eesti suur valge 2006	+0,00	+0,01	-0,06	-0,08	-0,09		
◆ Eesti suur valge 2008	-0,01	-0,02	-0,03	-0,03	-0,02	+0,00	-0,05

Liia Taaler
Biomeetria sektori peaspetsialist

Tähelepanekuid aasta kokkuvõtetest

Lõppenud on 2008. aasta kokkuvõtete tegemine ja loomaomanikel on oma farmi tootmistulemused aretus-, baasaretusfarmide ja Eesti keskmiste tulemustega võrreldud. Eelmine aasta oli edukas – enamus emiste jõudlusnäitajatest oli positiivse trendiga. Pesakonnas sündis kokku 11,8, neist elusalt 11 põrsast, mis on parim tulemus alates 1993. aastast. 2007. a võrreldes kasutati emiseid intensiivsemalt. Seda kinnitab aastaemise viljakusnäitajate paranemine – aastaemise kohta sündis elusalt 0,8 ja võõrutati 0,4 põrsast rohkem. Lihtne matemaatika näitab, et emiste parema kasutamise ja viljakuse

Tabel 1. Jõudlusnäitajate võrdlus

Näitaja	1999	2008
Ümberindlemisi (%)	17,7	17,9
Esmaseemendusvanus (päeva)	258	239
Esmapoegimisvanus (päeva)	379	368
Pesakonnas sündinud põrsaid	10,7	11,8
neist elusalt	10,0	11,0
Võõrutatud põrsaid pesakonnas	8,8	9,4
Imikpõrsa kadu (%)	12,4	13,5
Imetamisperiood (päeva)	37,2	29,6
Vabaperiood (päeva)	12	6,4
Võõrutatud pesakondi emise väljaminekul	2,9	3,4
Emise kasutamisaastaid väljaminekuni	1,6	1,8
Ebaproduktiivseid päevi pesakonna kohta	32,4	21,9
Testitud sigade arv: KSJ kultide järglased	2003	2183
omakarja kultide järglased	6757	1584
Seljapeki paksus: KSJ kultide järglased	14,0	9,9
omakarja kultide järglased	15,0	10,6
Seljalihase läbimõõt: KSJ kultide järglased	48,4	61,6
omakarja kultide järglased	48,2	61,0

tõusuga +0,2 põrsa võrra pesakonnas saadi aastas ca 10 000 põrsast rohkem kui sama arvu emistega 2007. a. Trende on alati huvitav jälgida pikema perioodi vältel. Tabelis 1 on võrreldud jõudlusnäitajaid üheksa-aastase intervalliga. Miks just 1999. aasta? See oli esimene täisaasta, mil seafarmides koguti andmeid personaalarvuti programmiga ja tulemuste arvutamise meetodika on võrreldav 2008. a omaga. Silma hakkab mitmeid positiivseid tulemusi meie tublide seakasvatavate ja aretajate töös – viljakuse suurenemine, emiste parem kasutamine, lihajõudlusnäitajate suurenemine, eriti lihassilma läbimõõdu osas.

Keskmised tulemused on küll positiivsed, aga samas teeb murelikuks näitajate suur kõikumine erinevate farmide keskmisi tulemusi vaadates. Näiteks aastaemise kohta võõrutati minimaalselt 10,6 ja maksimaalselt 26,2 põrsast. Vahe on ligi 2,5-kordne. Seemendatud emistest jõudis poegimiseni parimas farmis 90,9% ja halvimas 34,5% emistest. Vahe on 2,6-kordne. Vabaperioodi minimaalne pikkus oli 4,8 päeva ja maksimaalne 27,4 päeva – erinevus koguni 5,7-kordne. JKK saadab farmidesse aasta kokkuvõtteid ja võrdlusandmeid just põrsatootmise olukorra analüüsiks. Selleks peab teadma optimaalseid piire, et välja selgitada tootmise kitsaskohad. Kui mõnel farmeril puudub teave optimaalsetest tulemustest, siis JKK spetsialistid on nõus seda jagama. Tootmise parendamiseks halbade tulemustega farmides oleks kasulik leida seakasvatuse konsulent ja hakata järgima tema nõuandeid. Konkreetsema materjali – seafarmide tootmisnäitajate võrdlustrükise – saadab JKK teile juulis.

Jõudu ja jaksu edaspidiseks!

Külli Kersten
Sigade jõudluskontrolli sektori juhataja

Tähelepanu

Seemenduste sisestamisest. Viimasel ajal on Possusse sisestatud kirjeid, kus kahe seemenduse vahe on ebaloogiliselt väike, jäädes vahemikku 1-15 päeva (normaalne 21 päeva). Tegemist võib olla sisestamisvigadega. Seakasvatases on saanud tavaks, et emist seemendatakse ühe innatsükli jooksul 2-3 korda 12-tunnise vahetega, aga algandmetes registreeritakse ainult esimese seemenduskorra kuupäev, lisades kirjele seemenduskordade arvu. Ka emise seemendamine kahe erineva kuldiga on võimalik sisestada sama kirje juurde. JKK peab vajalikuks sellised andmed üle kontrollida. Vastava info leiate Possust peale andmevahetust trükiselt “Inna ajal eri päevadel seemendatud?”.

Palve andmete edastamiseks. Jõudluskontrolli lepingu alusel on eelmise kuu andmete edastamise päevaks järgneva kuu 10. kuupäev. JKK palve on, et püüaksite seda võimalusel teha 5 päeva varem, et arveid kiiremini väljastada. Selline soov on tulnud mitme farmi raamatupidamisest, kes tahavad käibedeklaratsiooni ja teised vajalikud aruanded õigeaegselt esitada. Võimalusel palun arvestage seda soovi. Kui andmed ei ole siiski 10. kuupäevaks laekunud, väljastatakse jõudluskontrolli arve JKK andmebaasi andmete alusel.

Möödunud märgates

Meenutab Krista Murumägi
Asusin 1962. a maikuus tööle Hulja sovhoosi seleksioonäär-zootehnikuna. Hulja veisekari oli komplekteeritud 1953/54. aastal Viisu, Kohila, Auvere ja Pekingi sovhoosi karjast toodud loomadega. Aretus oli korras, sest sovhoosi direktor Hans Loite oli loomakasvataja hingega mees.

Huljas ei kasutatud käibelolevaid karjakontroll-raamatuid. Direktor Loite ja peazootehnik Udo Johanson olid kasutusele võtnud suured tabelikujulised vormid, kus ühel suurel joonistuspaberipögnal olid kogu lüpsigrupi lehmad. Sinna oli märgitud kontroll-lüpsid, seemendused, poegimised, kinnijätmised vastava kuu lahtrites. Kasutati värvipliiatseid: poegimine – punane, seemendus – sinine, kinni – kollane. Väga hea ja ülevaatlik.

Mulle meeldis see väga, polnud tarvis lehekülgi lapata ja otsida. Täiendasime üht-teist, tegime veel mõnda asja käepärasemaks. Kui põllumajanduse ministeerium 60ndate alguses jõudluskontrolli dokumentide võistluse korraldas, võtsime sellest osa ja saime auhinnalise koha. Pidasime oma süsteemi kohaselt arvestust lõpuni. Ka tõulavade zootehnikud ja rajooni asjamehed algul küll porisesid, kuid leppisid meiega. Lasime trükkida paksule joonistuspaperile need blanketid. Lehele mahtus 12 lehma. Igal aastal oli oma lehmade raamat.

Suur töö oli laktatsioonitoodangute rehkindamine. Zootehnikutele arve-masinaid ei jätkunud. Öhtul peale raamatupidajate tööpäeva lõppu sain enda kasutusse vana arvemasina Felix. See oli niisugune, kus kangikestega liigutasid numbrid paika, väntasid edasi-tagasi. Ragises kõvasti. Ikkagi parem kui pliatsi ja paberiga. Kuutoodangud kontroll-lüpside põhjal rehkindasin arvelauaga – puunuppudega lollikindel arvuti.

Nime mõju toodangule

Ajakirjas Anthrozoös (vol 22, no 1) avaldatud Briti teadlaste uuringu järgi annavad lehmad, kellele peremees on nime pannud, aastas 3,4% rohkem piima kui nende nimetud liigikaaslased.

Pärast 2008. a kontrollaasta tulemuste teatavakssaamist võtsin ette uurimistöö, et selgitada välja, millise nimega lehmad lüpsid eelmisel aastal Eestis kõige rohkem. Et vältida juhuslikkust, on vaatluse all vaid need lehmad, kellele üks või teine nimi oli pandud vähemalt 10 korda. Töö tulemusena selgus, et enim lüpsid Halbi nime kandvad lehmad (13 lehma keskmine toodang oli 12 266 kg). Üle 11 000 kg lüpsid lehmad, kes kandsid nimesid Anta, Vahvel, Tullas, Poldi, Võrgu ja Maimik. Ka need lehmad, kes lüpsid 10 000-11 000 kg aastas kandsid mitte väga tavapäraseid nimesid: Tupsik, Rallu, Lanna, Lemma, Ake, Maagi, Inger, Hesa, Nelke, Nuka, Haavi, Kilgas ja Hirmi.

Tundsin huvi ka, kuidas lüpsavad väga tavalise nimega lehmad. Nende tulemused osutusid väga keskpärasteks või alla selle. Mustiku nime kandvad lehmad lüpsid keskmiselt 6343 kg, Kirjakud 6439 kg ja Punikud 6546 kg. Veidi parema tulemuse andsid Moonid – 6905 kg. Siit järeldus, et parema tulemuse annavad mittetraditsioonilise nimega lehmad.

Kui lehmale nime panek valmistab raskusi, siis võib selle üldse panemata jätta, sest Eesti oludes on ilma nimeta lehmade keskmine toodang kõrgem (7821 kg) kui nime kandvatel lehmadel (7265 kg). Kõige halvemini lüpsid Taadu-nimelised lehmad – 5167 kg, kes jäid tagantpoolt järgmisele alla tervelt 402 kilogrammiga. Pole see Taadu mingi õige lehma nimi, pigem pulli oma. Hästi ei lüpsa ka lehmad, kellele on pandud inimese nimi. Kõik Ilonad, Piretid, Barbarad, Kadrid ja Tiid lüpsid keskmiselt alla 6000 kg aastas.

Inno Maasikas

Andmetöötlusosakonna juhataja

Tööjuubel

22. mail on 25. tööjuubel jõudluskontrolli andmetöötluse osakonna Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja Tea Kivimaa'l.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00; K 9.00-12.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Jõudluskontrolli Keskus on oma 16 tegevusaasta jooksul arendanud organisatsiooni ja jõudluskontrolli teenuseid eelkõige teie huve arvestades. Kindlasti on Jõudluskontrolli Keskuselgi asju, mis on paremini või halvemini õnnestunud. Kuid viimasel ajal oleme rahvusvahelises suhtluses märganud suhtumise muutumist meie tegevusse. Ka varasematel aastatel ei ole me kogenud negatiivset suhtumist, kuid meie tegevust kuulati rohkem kui ülevaadet toimunust. Viimasel ajal tuntakse aga meie tegemise vastu huvi just õppimise või kogemuste saamise eesmärgil. Ida-Euroopa riigid mõtleavad täna eelkõige teenuse odavamaks muutmise võimaluste ja teenuste arendamise üle, millega Jõudluskontrolli Keskus alustas juba peaaegu viis aastat tagasi. Selle aasta septembris ootame Eestisse kolleege Poolast, kes tahavad tutvuda meie jõudluskontrolli süsteemiga. Lisaks Ida-Euroopa riikidele oleme ka lääne riikides huvi tekitanud. Eelmises JKK Sõnumites kirjutasime FABA huvist Possu vastu, aga ka näiteks kolleegid Ameerika Ühendriikide Wisconsinis osariigist planeerivad järgmiseks aastaks Jõudluskontrolli Keskuse külastamist. Nende peamiseks eesmärgiks on õppida meie kogemusi Interneti-tarkvara arendamisel. Kui me räägime aga tarkvara arendamisest, siis see saab toimuda ja on ka toimunud tänu tarkvara kasutajatele ja nende kommentaaridele. Täname teid!

Head lugemist!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

ICARi seminar

Maikuu toimus Horvaatias järjekordne ICARi üldkoosolek ja seminar, millest võttis osa JKK direktor Kaivo Ilves.

Üldkoosolek oli oma olemuselt sarnane kõikide organisatsioonide üldkoosolekutega, kus arutletakse organisatsiooni arengute üle ning võetakse vastu vajalikke otsuseid. Programmi huvitavam osa oli aga seminar, mille esinejatest valdav osa töötab jõudluskontrolli süsteemis ja kes oma ettekannetes tutvustasid jõudluskontrolli praktilist poolt. Seminar oli mõeldud eelkõige tegevjuhtidele, kuid sobis kuulata kõikidel piimaveiste jõudluskontrolli või aretusega seotud praktikutel.

Kogu seminari jooksul oli võimalik kuulata ettekandeid maailmas kasutatavatest uudsetest lahendustest (piimakomponentide määramine farmis või geneetikaga seonduv), jõudluskontrolli tegemist lihtsustavatest igapäevastest võimalustest (kiipide kasutamine piimaproovipudelitel, kontrolllõpside tegemine suurtes ja väikestes karjades, elektrooniliste kõrvamärkide kasutamine), aga ka silmaringi laiendavaid ettekandeid (kuidas on toimunud jõudluskontrolli organisatsiooni reform ja areng Taanis ja Kanadas ning miks Šveitsis organisatsioonide ühinemine ei toimunud).

Järgmine ICARi konverents toimub 2010. aastal juuni alguses meie lõunanaabrite pealinnas Riias.

Lammaste geneetiline hindamine

Eesti Lambakasvatavate Seltsi ja Jõudluskontrolli Keskuse vahelise kokkuleppe alusel teeb JKK 1. juuniks, 1. augustiks ja 1. oktoobriks lammaste geneetilise hindamise. Esimene ametlik hindamine on toimunud ja 1. juunil esitati ElaSile avaldamistingimustele vastavate järede viljakuse ja 100 päeva massi aretusväärtused.

Seemenduste sisestamisest

Seemenduste sisestamiseks on Jõudluskontrolli Keskusel uus tarkvara, mis on senisest töövahendist lihtsam ning

mugavam. Uus tarkvara ei vaja eraldi installeerimist, vaid on kohe kasutatav aadressil www.jkkeskus.ee/insem. Lisaks seemenduste sisestamisele on seemendajal uues töövahendis võimalik näha ka seemendustulemusi.

Seemenduste sisestamise tarkvara on võimalik kasutada kõigil seemendajatel. Kuna kunstliku seemendusega seonduv on Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu vastutusalas, siis tarkvara kasutamiseõigused annab Tõnu Põlluäär (tel 749 3234, punane.kari@mail.ee).

Veterinaarandmete töötlemine Vissukeses

Piimaveiste veterinaarandmete töötlemise arendustööd on jõudnud niikaugele, et on käivitatud pilootprojekt kuues karjas. Eesmärk on sellel aastal alustada teenuse pakkumist kõigile soovijatele. Mida teenus sisaldab? Lühidalt – loomakasvataja jaoks kohustuslikku ravimi- ja raviarvestust piimaveisekarjas. Sellealane andmete töötlemine on koondatud Vissukese alammenüüsse VET ja vaikimisi on see nähtav vaid karja omanikule, s.t teised Vissukese kasutajad karja veterinaarandmeid ei näe ega saa ka esitada. Küll saab karja omanik ise neid õigusi teistele Vissukese kasutajatele anda. Käesolevas lühikirjutises ei ole võimalik avada uue teenuse täisfunktsionaalsust, ehk annavad mõningase ettekujutuse VET menüüs sisalduvad alapunktid:

- Ravimid (ametlikud ravimid, ravimid lisaks ametlikele).
- Ravimite müüjad.
- Ladu (ülevaade, haldamine, aegunud ravimid).
- Ravi (sisestus, pooleliolev ravi, keelu all loomad, kulu looma kohta, ravimiarvestus).
- Haiguste ajalugu.
- Profülaktika sisestus (lehmad, lehmikud, pullikud).

Uus käibemaksumäär

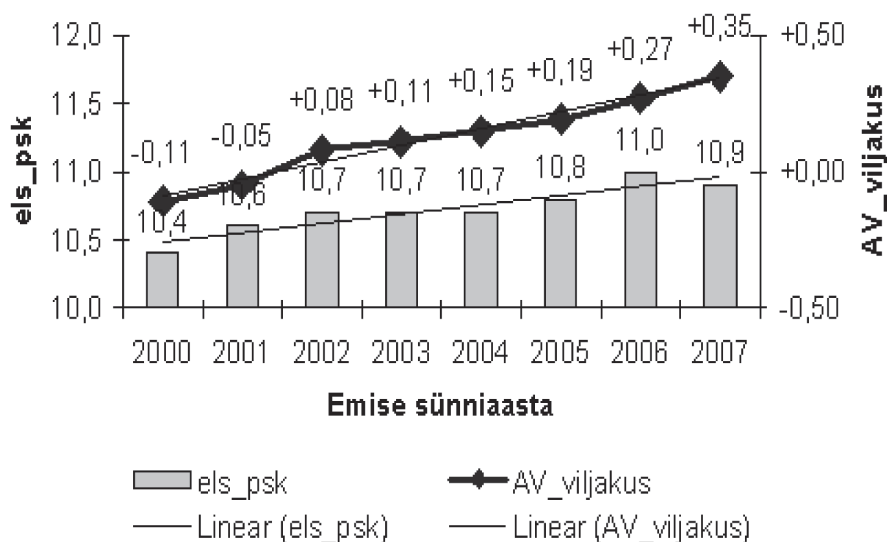
Seoses käibemaksu tõusuga muutuvad 1. juulist 2009 JKK teenuste ja toodete hinnad. Uuenenud hinnakirjaga on võimalik tutvuda JKK kontorites ja kodulehel www.jkkeskus.ee.

Arengud sigade geneetilisel hindamisel

Viimasel ajal on suurema tähelepanu all olnud sigade viljakuse teema. Aretusühistu initsiatiivil toimus 13. mail JKK ja ETSAÜ arutelu viljakuse aretusväärtuse täpsema hindamise võimaluste leidmiseks. JKK esitles 2. juunil ETSAÜ juhtkonnale ja konsulentidele kavandatud lahendusi. Ühise arutelu tulemusel otsustati pakutud lahendused kasutusele võtta.

Toome ära viljakuse ja viljakuse aretusväärtuse trendid. Graafikult on näha viljakuse (els_psk) ja viljakuse aretusväärtuse (AV_viljakus) stabiilne, positiivne trend. Iga järgneva põlvkonna emised on eelmistest põlvkondadest viljakamad, mis kajastub ka JKK aastaraamatus esitatud kokkuvõtetes.

Elusalt sündinud põrsaste arv pesakonnas suureneb iga aastaga. Soovida võiks mõnevõrra kiiremat aretusedu. Kui kiiresti saavutame soovitud 12 elusalt sündinud põrsast pesakonna kohta? Praeguse arengu jätkudes (ca +0,1 põrsast aastas) saavutame

selle kümne aasta pärast. Kas see on piisavalt kiire või mitte, jääb iga aretaja/omaniku otsustada.

Liia Taaler

Biomeetria sektori peaspetsialist

Geneetiliste gruppide moodustamise vajaduse selgitus

Eestisse on paljude aastate vältel erinevatest riikidest imporditud sigade aretusmaterjali (elussigu ja ka spermat). Lähteriikide kõrgele aretustasemele vaatamata on importloomade Eestis hinnatud aretusväärtus aretaja jaoks tihti arusaamatult madal. Põhjuseks on asjaolu, et praegune hindamismudel käsitleb kõiki hinnatavaid loomi ühise ajas muutumatu populatsioonina, kus loomade põlvnemisandmetes teadmata põlvnemisega vanemad moodustavad ühise nn baasloomade grupi. Seega eeldatakse, et aastate jooksul geneetilist arengut pole toimunud ja eksportmaade ning Eesti sigade populatsioonid on ühesugused. Hindamises uue kohaliku aretuslooma loodetav aretusväärtus on põlvnemisindeks ehk tema vanemate aretusväärtuse keskmine. Hindamises on uue importlooma vanemad Eestis reeglina hindamata (sest nendel pole Eestis eelnevalt järglasi olnud) ja seetõttu on importlooma loodetav aretusväärtus põlvnemisindeksi asemel baasloomade keskmine ehk 0.

Moodustades igale teadmata põlvnemisega loomale sõltuvalt lähteriigist, sünniperioodist ja tõust nn fantoomema ja fantoomisa, seome iga fantoomvanema järglased omavahel külsugulasteks, saades loomade geneetilised grupid. Grupeerimisel on sünniperioodi pikkuseks valitud 10 aastat, kuna nii importloomade lähteriikides kui ka Eestis on aretustöö tulemusel sigade geneetiline tase ajas muutunud. Ühe geneetilise grupi moodustavad näiteks kõik meie andmestikus olevad pärast 2000. a Rootsis sündinud maotõugu sead, teise grupi moodustavad 1990. aastatel Soomes

sündinud ristandsead, kolmanda grupi moodustavad pärast 2000. a Soomes sündinud suurt valget tõugu sead, neljanda grupi moodustavad pärast 2000. a Eestis sündinud maotõugu sead jne. Praeguses hindamises saame 26 erinevat geneetilist gruppi ja senise rohkem kui 10 000 teadmata põlvnemisega baaslooma asemel on meil baasloomadena hindamises kokku 52 fantoomema ja fantoomisa. Hindamisprogramm arvutab igale fantoomloomale aretusväärtuse, kirjeldades sellega vastava grupi geneetilist taset ja kasutab seda informatsiooni iga konkreetse looma aretusväärtuse hindamisel. Ehk piltlikult öeldes “teab” nüüd ka hindamisprogramm, et näiteks Norrast imporditud kuldi loodetav aretusväärtus on eelnevalt Norrast toodud loomade aretusväärtust arvestades tunduvalt kõrgem kui seni kasutatud baasloomade keskmine.

Geneetilise hindamise käigus kujunevad aretusväärtused nii, et baasloomade (meil 52 fantoomlooma) aretusväärtuse keskmine on 0 ja iga looma aretusväärtus on parem või halvem baasloomade keskmisest. Hindamise järgselt valitakse baasloomadeks 2001. a sündinud loomad, korrigeerides kõiki hindamistulemusi nende aretusväärtuse keskmise võrra. Selle tulemusel 2001. aastal sündinud loomade keskmine aretusväärtus = 0 ja keskmine suhteline aretusväärtus = 100 ning iga looma aretusväärtus kirjeldab tema paremust või halvemust võrreldes 2001. a sündinud nn keskmise loomaga.

Mart Uba

Biomeetria sektori juhataja

Tähelepanu

Kõrvamärke saab osta ka maakonna kontorist. Lisaks kõrvamärkide tellimisele postipakiga on võimalik osta sigade märgistusvahendeid ka igas maakonna kontoris zootehnik-peaspetsialisti vastuvõtu päeval (vaata viimasele leheküljele). Ära jääb postipaki kohaletoimetamise kulu. Kui keegi soovib edaspidi osta kõrvamärke piirkondliku zootehnik-spetsialisti käest, palume ettevalmistuste tegemiseks sellest eelnevalt informeerida Külli Kerstenit telefonil 738 7765, 520 6245 või e-kirjaga aadressil kylly.kersten@jkkkeskus.ee.

Varukoopiate kustutamise võimalus Possu portaalis. JKK on pakkunud farmidele võimalust Possu varukoopiate säilitamiseks oma serveril. Nüüdseks on mõnel farmil neid sinna kogunenud juba üle saja. Kuna tegemist on farmi andmetega, siis on loodud võimalus omanikul endal neid kustutada. Selleks on vaja minna JKK kodulehele aadressiga <http://www.jkkkeskus.ee/pp>, avada Farmi failid, klõpsata kustutatava varukoopia real olevale sõnale *Muuda*, kerida lehekülj alla ja vajutada nupule *Kustuta*. Kustutamata soovitame jätta kümme värskemata varukoopiat.

Võimalus firmajuhtidele

Possu programm pakub kasulikku informatsiooni lisaks seafarmi tööd korraldavale spetsialistile ka omanikule või finantsjuhile. Programmist leiab statistilisi aruandeid, saab jälgida tootmisnäitajate trende, kerge vaevaga saab ülevaate erinevate perioodide tulemustest, prognoosida sigade müüki ja veel palju muud. Aasta tagasi rakendati Possu kolmas versioon, millega avanes võimalus saada ülevaade ka nuumakarja sigadest – ööpäevasest juurdekasvust, söötmispäevadest, kasutatud sööda kogustest, sööda jääkidest ja söödaväärindusest. Aktiivsemad firmajuhid on enda jaoks Possu programmi näol juba abimehe leidnud ja nendelt saadud tagasiside on positiivne. Eriti mugavaks peetakse võimalust, et programmi saab kasutada juhi isiklikus arvutis farmi sõitmata. Andmeid saab uuendada Interneti vahendusel JKK serverilt või võtta need kaasa mälupulgaga farmist. **JKK pakub firmajuhtidele võimalust individuaalseks väljaõppeks.** Huvilistel helistada Külli Kerstenile telefonidel 738 7765, 5206245 või kirjutada e-kiri aadressil kylli.kersten@jkkkeskus.ee.

Külli Kersten

Sigade jõudluskontrolli sektori juhataja

Huvitavaid fakte emiste viljakusest

Vahelduseks tööisele elule on aeg-ajalt huvitav lugeda emistest, kellel on ebatavaline võime saada ühe poegimisega mitme pesakonna jagu põrsaid. Jõudluskontrolli Keskuse andmebaasi põhjal on Eesti karjades kaks viljakat emist, kellel on sündinud 24 põrsast pesakonnas.

Üks neist on eesti maatõugu emis numbriga 2229. See emis on sündinud 18.06.2004 Saaremaal. Suurima pesakonna, 24 elusalt sündinud põrsast, tõi ta ilmale 14.04.2006 oma kolmandal poegimisel. Elu jooksul on see emis toonud ilmale 147 põrsast. Superemis ootab oma üheteistkümnendat pesakonda. Igasse pesakonda on sündinud vähemalt kümme põrsast. Üles on ta kasvatanud 99 põrsast. 19 põrsast on antud ammede hoole alla, sest emisel endal on võimalik toita 16 põrsast, kuna niipalju on tal nisasid. Tema 51. tütre keskmine viljakus on 11,2 elusalt sündinud põrsast pesakonnas ning tütarde keskmine viljakuse aretusväärtus on 104. Emise enda keskmine pesakonna suurus on 12,9 põrsast ning viljakuse aretusväärtus 118. Imetlusväärne on fakt, et emisel on kogu elu jooksul olnud ainult üks mittetulemuslik seemendus. Lisaks on emis sale, sihvakas ja lihaseline – testimisel mõõdeti pekipaksuseks 8 mm ja seljalihase läbimõõduks 67 mm.

Teine superemis on yorkširi ja landrassi ristandemis numbriga 738, kes on sündinud 30.04.2006 Pärnumaal. Sellel emisel sündis neljandas pesakonnas samuti 24 elusat põrsast ja tal on 89 järglast viiest pesakonnast. Väikseim pesakond on olnud 12 põrsast. Ise on ta imetanud 59 põrsast.

Tiitlit suurima eluajatoodanguga emis karjas kannab ristandemis 4140 (PxLY), kes kuulub Osaühingule Kaubi Farmid. *Grand old lady*! on kokku sündinud 174 elusat põrsast 14 pesakonnas.

Aegade suurim eluajatoodang on aga 203 elusalt sündinud põrsast emise kohta. See emis oli OÜ Vinimexi karjas aastatel 2000–2008.

Liia Taaler

Sigade jõudluskontrollialane terminoloogia, VII osa

EESTI	INGLISE	SAKSA	VENE
ultrahelimõõtmine	ultrasonic measurement	Ultraschallmessung	ультразвуковое измерение
vabaperiood	dry period	Trockenperiode: Absetz-Beleg-Tage	сухостойный период
vanaemis	old sow	Altsau	свиноматка
vanus	age	Alter	возраст
vanus 100 kg saavutamisel	age at 100 kg	Hundertkiloalter	возраст достижения 100 кг
veesisaldus	water holding, capacity in tissue	Wasser Inhalt	содержание воды
Venemaa	Russia	Russland	Россия
viljakus (el. sündinud põrs.)	fertility	Fruchtbarkeit	плодовитость
voor	round	Tour	тур
voorpoegimine	batch farrowing	Abferkeln, Periodenweises	периодический опорос
võõrdepõrsas	weaner, weaned pig	Absetzferkel	поросенок-отъемыш
võõrdepõrsaste sigala	weanling house	Absetzferkelstall	свинарник для поросят-отъемышей
võõrutamata pesakond	unweaned litter	Offener wurf	неотъемный помет
võõrutus	weaning	Absetzen	отъем
võõrutusjärgsed näitajad	postweaning traits	Absetzen Kennzahl	показатели отъема
välimik, eksterjäär	exterior	Exterieur	экстерьер
väljaminek pärast seemendust	culled after insemination	Ausgang nach dem Besäen	выбраковка после осеменения
väärarengud	mummies	Mumien	уродливые
ümberindlus	return to heat (service)	Umrauschen	возобновление желания
ümberindluspäevad	days from insemination to return	Umbräuschtage	после случки дни до возобновления желания после случки

Möödunud märgates

Milli Metsaots

Alates 1973. aastast olin Järvamaal, selleaegses Paide rajoonis. Kirna kolhoosis töötasin algul lühikest aega veisekasvatuse zootehnikuna ja siis juba kuni kolhoosi likvideerimiseni seleksioneerina.

Paide rajoon oli sel ajal üheks paremaks põllumajandusrajooniks Eestis. Siin olid paremad põllumaad, samuti edenes paremini ka loomakasvatussaaduste tootmine. Üldse olid seitsmekümnendad aastad Eesti põllumajandusele edukad. Suurenesid nii teravilja hektarisaagid kui ka piima ja lihatoodangu numbrid. Kirna kolhoos sai üle 4000 kg piima lehma kohta juba 1974. aastal. Toota tuli muudkui rohkem ja rohkem – turg oli ju olemas ja see turg nõudis aina juurde ja juurde. Kogu tegevus kolhoosis toimus nn nõukogude ajal ikka partei ja valitsuse juhtimisel. Rajooniorganid andsid majanditele ülesandeid mida ja kui palju on vaja aastast toota. Et neid ülesandeid täita, oli kombeks koostada igakuiseid abinõude plaane. Näiteks kolhoosi juhatause otsusega kinnitati “Veiste taastootmise parandamise ja ahtruse vähendamise abinõude plaan”. Minu kui veisekasvatuse zootehniku ülesandeks oli selle plaani järgi suveperioodil:

- kindlustada iga päev lüpsikarja häireteta haljassööda ettevedu,
- igakuiselt viia läbi loomakasvatajatega nõupidamised töötulemuste kohta,
- karja taastootmise kindlustamiseks seemendada iga kuu 40 mullikat jne.

Peale igasuguste abinõude plaanide koostamise moodustati majandis tööde parandamiseks ka komisjone. Näiteks moodustati ahtruse tõrje komisjon. See komisjon oli 2–3 liikmeline ja selle ülesandeks oli igakuine veiste tiinuse kontroll. Kontrolli tulemused tulid ette kanda juhatause koosolekul. See komisjon tegeles ka põhikarja loomade väljaprakeerimisega.

Kui algul rajooniorganid kinnitasid majanditele aastaplaanid, siis 1980. aastal partei rajoonikomitee soovitusel hakati majanditele andma ka igakuulisi ülesandeid. 1980. aasta mais pidi Kirna kolhoos lehmalt saama 445 kg ja kokku tootma 2420 tonni piima. Sama aasta septembri ülesanne anti juba kolme arvuga – lüpsla lehma kohta 360 kg, päevas 12 kg ja toota kuus kokku 1950 tonni piima.

Alates 1983. aastast arvestati ka erasektori poolt toodetud ja müüdud piim ning liha majandi kaudu riikliku plaani täitmiseks, kusjuures vastutus riikliku plaani täitmise eest jäi majandile. Nii rakendati ka kolhoosnikud ja samuti kõik teised, kes soovisid loomadega tegeleda, riikliku plaani täitmisele. Inimesed hakkasid nii maal kui linnas pulle kasvatama. Majanditesse võeti tööle eraldi inimene, kes organiseeris loomade vedu lihakombinaati. Kõik olid rahul.

Saarte Viss

17. juunil peeti 15. korda Saarte Vissi. Osales 11 loomaomanikku 39 loomaga. Holsteini Vissiks pärjati Vifi Kõljala POÜ karjast. Punase tõu Vissi tiitli pälvis Kõljala POÜ lehm Mallik, kelle ka publik valis Saarte Vissiks.

Muhedat

Kenal naisterahval on aed, kus kõik kasvab ja on lopsakas, kuid tomatid ei taha sugugi punaseks minna. Kuna aga roheliste tomatitega pole suurt midagi peale hakata, läheb ta naabrinaiselt nõu küsima. “Kuidas sinu aias tomatid nii ilusad punased on, minul aga ainult rohelised?”

“Aga sa mine öösel aeda ja jaluta seal alasti ringi, tomatid näevad seda ja punastavad piinlikkusest.”

Järgmisel hommikul on naabrinaine kohal ja uurib, et kuidas läks.

“Nii ja naa, tomatid on küll endiselt rohelised, aga kurgid on ööga 5 tolli pikemaks kasvanud.”

Otsime kaanestaari!

JKK on Eesti jõudluskontrolli aastaraamatute kaane kujundamisel kasutanud fotosid veistest ja sigadest. Ka sinu loom võib saada aastaraamatu kaanestaariks, kui saadad hiljemalt detsembriks meile pildifaili (keskus@jkkkeskus.ee).

www.jkkkeskus.ee
keskus@jkkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus

Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700

Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Enamus JKK Sõnumite lugejatest teab, et 2009. aastal möödus 100 aastat organiseeritud jõudluskontrolli alustamisest Eestimaal.

Juubeliaasta kulmineerus raamatu “100 aastat jõudluskontrolli Eestis” ilmumisega. Raamatu esitlust täiendas JKK ruumides korraldatud näitus esemetest ja meenutustest jõudluskontrolli ja Jõudluskontrolli Keskuse ajaloost. Näitusel sai lehitseda nii esimese Eesti Vabariigi aegseid karjakontrolli aastaraamatuid, tolleaegseid karjaraamatuid, katsuda margapuud või boniteerimisel kasutatud mõõtmisvahendeid, vaadata millised olid esimesed Eestis kasutusele võetud kõrvamärgid. Näitus kinnitas – **tehnik**a ja sellest tulenevalt trükiste ja asjade, tegevuste vorm võib muutuda, ent jõudluskontrolli sisu püsib. Tsiteerides 1910. aastal avaldatud Liivimaa kontrollühisuse esimest näidispõhikirja: “Ühisus asutatakse selle otstarbega, et järjekindlate proovilüpside ja piima rasva kindlakstegemise abil niisuguseid kariloomi soetada, kes vähese toidu juures palju ja rasvarikast piima annavad.”

Minu käest on küsitud, et kas 100 aastat on palju või vähe võrreldes teiste riikidega? Me ei saa eestlaslikult uhkustada faktiga, et olime ühed esimesed. Enne Eestit on jõudluskontrolliga alustatud kõikides Põhjamaades ning mõnedes teistes Euroopa riikides. Aga ka näiteks Austraalia alustas jõudluskontrolliga 100 aastat tagasi. Eestist hiljem on jõudluskontrolliga alustatud Kanadas, Suurbritannias, Belgias, Itaalias ja lähimatest riikidest ka Leedus.

Kindlasti on pika ajaloo kõrval oluline meie tänane olukord ja selles osas võime tõdeda, et “eestlane olla on uhke ja hääl!” Siinjuures on mul hea meel tänada kõiki jõudluskontrolliga tegelevaid loomaomanikke ning nende abilisi (assistendid, konsulendid, ametnikud), tänu kellele saame nii ümmargust tähtpäeva uhkusega tähistada!

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Jõudluskontrolli juubeli-raamat

1. oktoobril toimus Jõudluskontrolli Keskuses raamatu “100 aastat jõudluskontrolli Eestis” esitlus. Raamat annab hea ülevaate jõudluskontrolli kujunemisest ning arengust kuni tänapäevani. Kui kümme aastat tagasi andis Jõudluskontrolli Keskus välja raamatu “90 aastat jõudluskontrolli Eestis”, siis praeguse raamatu puhul ei ole tegemist eelmise kordustrukiga. Juubeliraamatus on Inno Maasikas uurinud ja kirjeldanud väga põhjalikult jõudluskontrolli kujunemist eelmise sajandi algusaastatel. Hilisemast ajast annavad ülevaate Eha Lokk, Arvi Olkonen ning tänased Jõudluskontrolli Keskuse töötajad. Lisaks arenguloole on võimalik lugeda ka laudas assistendina töötanud inimeste isiklikke mälestusi jõudluskontrollist.

Raamatu saadame oktoobrikuu jooksul kõikidele lepingulistele klientidele – nii piimaveise-, lihaveise- ja seakasvatajatele. Lisaks on alates novembrist raamat koos kõigi meenutustega kättesaadav ka elektrooniliselt meie kodulehelt ning raamatuna Jõudluskontrolli Keskuse kõikides kontorites.

Juubeliraamatu valmimisele andis suure panuse Põllumajandusministeerium.

Tänuõnu on väärt kogu raamatu toimetuse: Kaivo Ilves, Inno Maasikas, Aire Pentjärv, Toomas Remmel, Eneken Ulmas. Keelelise korrektuuri tegi Aimi Sõrg.

Huvitavat lugemist!

Külalised Poolast

15.–17. september võõrustas Jõudluskontrolli Keskus kolleege Poola Piimakarjakasvatavate ning Tõuaretajate Ühendusest. Külaskäigu eesmärk oli tutvuda Eesti piimakarjakasvatusega ning meie jõudluskontrolli süsteemiga. Eestis tehtav pakkus külalistele suurt huvi – Jõudluskontrolli Keskuses veedetud päeval uuriti põhjalikult jõudluskontrolli ja tõuaretuse erinevaid tahke. Taaskord saime uhkust tunda Eesti jõudluskontrolli üldise hea taseme ja meie poolt klientidele pakutavate IT-lahenduste üle. Informatsiooni ja võimaluste rohkus pälvis siirast tunnustust.

Külalistel oli huvi ka meie karjades toimuva vastu. Külastasime Poola kolleegidega Kõpu PM Osühingut, Saimre Osühingut, Soone Farm OÜd ja Aravete Agro OÜd. Karjade valikul oli aluseks külaliste soov näha erineva pidamis- ja lüpsmisviisiga karju. Kõpus oli võimalik näha ka kontroll-lüpsi tegemist. Täname kõiki loomapidajaid meeldiva vastuvõtu eest!

JKK osaleb ICARi kvaliteedisüsteemis

2006. aastal sai Jõudluskontrolli Keskus ühena viimastest ICARi eritempli kasutamisoiguse. ICARi eritempel oli tunnistuseks, et Eesti jõudluskontrolli süsteem vastab rahvusvahelistele reeglitele. ICARi eritempli saamiseks esitas JKK ICARi juhatajale taotlusedokumendi, milles olid kirjeldatud kõik jõudluskontrolliga seotud tegevused. 2006. aasta veebruaris külastasid Eestit ka ICARi juhatajate liikmed, kes käisid meie tegevust kohapeal hindamas ning jäid nähtuga rahule.

2007. aastast muudeti organisatsioonide hindamise süsteemi, sest kord juba eritempli saanud riigid võisid seda kasutada aastaid ilma tegevuste regulaarse auditeerimiseta. Kasutusele võeti kvaliteedisertifikaat (*Certificate of Quality*), mis kehtib kolm aastat. Eritemplit omavate organisatsioonide puhul toimub esmane hindamine taotlusedokumendi põhjal, kolme aasta möödudes hindavad audiitorid organisatsiooni lisaks taotlusedokumendile ka kohapeal.

Jõudluskontrolli Keskus on saanud ka ise uues kvaliteedisüsteemis osaleda. 2007. aastal sai kvaliteedisertifikaadi *Holstein UK* (Suurbritannia), kelle dokumenti hindas JKK direktor Kaivo Ilves. Käesoleva aasta suvel hindas *Cattle Information Service* (Šotimaa) taotlusedokumendi JKK väliteenistuse osakonna juhataja Aire Pentjärv. Auditi tulemused esitati ICARi juhatajale, kes teeb lõpliku otsuse kvaliteedisertifikaadi väljaandmise kohta.

Jõudluskontrolli Keskus esitas oma taotlusedokumendi kvaliteedisertifikaadi saamiseks kevadel ning see on praegu hindamisel.

Näpunäiteid Possu nuumikute mooduli uutele kasutajatele

Juba üle aasta on esimestes farmides kasutatud Possu 3 nuumikute moodulit. Lihtsustamaks uute kasutajate tööd on õige aeg välja tuua enim küsimusi tekitanud kohad programmis. Kõige rohkem segadust tekitab **ühtse arusaamise puudumine loomade käiberühmade osas**. On farme, kus käiberühmad on moodustatud vastavalt elusmassile, nt imikpõrsad 0–8 kg, võõrdepõrsad 9–25 kg, nuumikud 26–100 kg. Selline jaotus on loogiline ja seotud sigade söötmisega. Teise gruppi kuuluvad farmid, kus kasutatakse ikka veel nõukogudeaegseid käiberühmasid (imikpõrsad 0–2 kuud, võõrdepõrsad 2–4 kuud, nuumikud 4–6 kuud, noorsead 4–9 kuud). Ajal, mil põrsad võõrutati kahekuuselt olid sellised käiberühmad põhjendatud, praeguse ühe kuu vanuse võõrutuse korral aga mitte.

Jõudlusandmete alusel on keskmine imetamisperiood alla 30 päeva ja seega saab ka imikpõrsa vanus olla ainult kuni 30 päeva. Programmi paremaks mõistmiseks on oluline vahet teha imikpõrsal ja võõrdepõrsal. Kui kahe rühma põrsad loetakse ühe rühmana, esineb tõsiseid raskusi nuumikute mooduli kasutamisel. Loomade käibe koostamist ei koordineeri ükski seadus, mistõttu Possu programmi ülesanne on lisaks farmijuhataja töö lihtsustamisele ühtlustada ka mõisteid ja farmides kasutatavaid aruandeid. See omakorda lihtsustab seakasvatuskonsulentide tööd ja nende nõuande on tõhusam, kui kõik saavad terminitest üheselt aru. Programmis kasutatavad sigade käiberühmade nimetused on võetud põllumajandusministri 3.12.2002 määrusest nr 80.

Possu nuumikute mooduli programmeerimisel olid JKK töögruppide suureks abiks kaasaegse tehnoloogia ja innovaatilise mõtteviisiga farmide omanikud. Programmi paindlikkus võimaldab kasutajal ise otsustada, kas hakata programmis analüüsima võõrdepõrsaste, kesikute ja nuumikute nuumajõudlusnäitajaid eraldi või jälgida nende rühmade näitajaid koos. Soovituslik on siiski kasutusele võtta kolm erinevat käiberühma tulenevalt sea vanusest, toitainete vajadusest ning elusmassist:

- võõrdepõrsad, vanus 29–62 päeva, elusmass 9–25 kg;
- kesikud, vanus 63–118 päeva, elusmass 26–60 kg;
- nuumikud, vanus 119–150 päeva, elusmass 61–100 kg.

Kõige rohkem segadust on olnud võõrdepõrsaste rühmaga. Peab teadma, et võõrutamise hetkest saab imikpõrsast võõrdepõrsas. Probleemid tekivad sellest et, kahe erineva käiberühma sead, imik- ja võõrdepõrsad loetakse kokku ja nimetatakse sigadeks vanusega 0–2 kuud. Sellist lähenemist soodustab olukord, et võõrutatud põrsad jäetakse võõrdeperioodiks poegimislauda. Vaatamata sellele, et nad asuvad poegimislaudas, on nad siiski võõrdepõrsad ja neid tuleb lugeda imikpõrsastest eraldi.

Teadma peab ka seda, et nuumikute moodul on eraldiseisev osa emiste mooduli sees, kuhu kuuluvad võõrdepõrsad, kesikud ja nuumikud. Imikpõrsaste rühm kuulub emiste moodulisse, mis tähendab seda, et imikpõrsaste arvud perioodi alguses ja lõpus kujunevad emisele sisestatud andmete alusel (sündinud, hukkunud, ümberpaigutatud, võõrutatud põrsaste arv). Kui imikpõrsaste arv kuu lõpus ei ole Possus ja laudas identne, siis on andmed sisestatud ebatäpselt. Imikpõrsaste grupist ei toimu peale võõrutuse sisestamist automaatselt sigade üleminekut võõrdepõrsaste käiberühma. Võõrdepõrsaste rühma tulevate põrsaste arvu ja massi peab kasutaja ise sisestama. Samuti puudub Possus 4–9 kuu vanuste sigade rühm, mida kasutatakse veel mitmetes farmides. Selles rühmas olid vanasti arvel põhikarja täienduseks kasvatatavad sead. Possus on põhikarja täienduseks valitud sead vastavalt vanusele ja söödale kas võõrdepõrsaste, siis kesikute ja kõige lõpus nuumikute rühmas. Küll aga võib neid hoida eraldi sulgudes, näidates selle ka Possus. Kui valitakse

põhikarja täiendust, siis sisestatakse nuumikute rühmas kirje *Põhikarja viimine*. Nuumarühmast väljaminekuga lõpeb sea üle arvepidamine nuumikute moodulis ja põhikarja emiseks valitud sea üle peetakse arvet emiste moodulis. Emiste moodulisse kandmiseks on vaja emis märgistada registrinumbriga, sisestada talle karjatuleku kuupäev ja rakendus ning siga võetakse Possus arvele emikute rühmas

Nuumikute mooduli analüüside osas on kõige rohkem küsitud, miks jäävad ööpäevase massi-iibe ja söödaväärinduse väljad käibe aruandes tühjaks. Põhjuseks on sisestatud andmete ebatäpsus või on jäänud mõni vajalik kirje sisestamata. Loomade inventuuri kirje sisestamisel on vaja jälgida, et programmi pakutav loomade arv oleks identne laudas loetud loomade arvuga. Kui need ei ole identsed, siis tekib käibesse nn indikaator, vastuolu rida ning programm ei koosta käibe aruannet ega ka muid analüüse. Vea leidmiseks on soovitatav andmed üle kontrollida asukohtade ja söödapunkrite kaupa.

Vea leidmiseks kontrollida, kas:

- iga asukoha (lauda või sektsiooni) kuu lõpu sigade arv ja mass (inventuur) on sisestatud,
- loomade arv laudas ühtib programmis oleva infoga,
- kõik loomade liikumised on sisestatud õigesti,
- kõik söödaga seotud sündmused on sisestatud,
- kuu lõpus allesolevad sööda jäägid (inventuur) on sisestatud,
- ei esine topeltkirjeid, sest sigade väljaminekukirje sisestamisega ühest asukohast teise tekib automaatselt sissetuleku kirje ka teises asukohas.

JKK meeskond soovib uutele kasutajatele julget pealehakkamist ja on alati oma abi pakkumas.

Külli Kersten

Sigade jõudluskontrolli sektori juhataja

Eesti seafarmide tootmistulemused Euroopa tasemel?

Augusti lõpus Saaremaal toimunud seminaril “Kasumlik seakasvatus” esines põhilektorina John Gadd, maailmas üks tuntumaid seakasvatusspetsialiste. Oma ettekandes tõi ta välja kasumliku seakasvatuse eesmärgid. Üks püstitatud eesmärk on võõrutada aastaemise kohta 28–30 põrsast. Mida sellest arvata? Kas selline eesmärk on meie seakasvatajatele helesinine unistus? Paljudel Eesti seakasvatajatel tekib küsimus, miks meie tulemused on nii palju halvemad. Seminaril esitati hr Gadd’ile küsimus, kuidas arvutatakse Suurbritannias aastaemiste arv. Lektori vastusest selgus, et emiste söötmispäevade alusel **alates esimesest pogimisest**. Teades seda, et Eestis arvutatakse aastaemiste arv **alates esimesest seemendusest**, ongi pilt selge, miks meie vastav näitaja on madalam. Hr Gadd täpsustas oma vastust veelgi, väites, et erinevate riikide tulemuste võrdlemine aastaemise näitajate alusel on problemaatiline, sest kasutatavad meetodikad on väga erinevad. Saades kinnitust oma teadmisele meetodikate erinevusest, tekkis huvi, milline oleks vastav näitaja Eestis, kui arvutada see Suurbritannia meetodika järgi. Artiklis olevasse tabelisse on toodud erinevate meetodikate järgi arvutatud aastaemise näitajad ning näitajate arvutamiseks vajalikud algandmed. Tabelis on kasutatud 2008. aasta jõudluskontrolli aastaraamatu andmeid.

Näeme, et meetodika võib oluliselt muuta tulemust. Aastaemiste arv Suurbritannia meetodika järgi arvutatuna oleks 4231 võrra väiksem, võõrutatud põrsaste arv jääks aga samaks ja Eesti

2008. aasta näitaja	Eesti jõudluskontrolli aastaraamatus	Suurbritannia metoodika alusel
Elusalt sündinud põrsaid aastas	302 140	302 140
Võõrutatud põrsaid aastas	258 283	258 283
Emiste söötmispäevi kokku	4 752 184	3 133 629
Keskmine aastaemiste arv	13 011	8 579
Elusalt sündinud põrsaid aastaemise kohta	23	35
Võõrutatud põrsaid aastaemise kohta	20	30

seakasvatavad ongi jõudnud Euroopa parimate farmide tasemele. Tekib küsimus, miks jäetakse aastataemise arvutamisel välja esmaseemendatud emiste söötmispäevad. Et andmed oleksid ilusamad? Reaalselt on ju emise esimese tiinusperioodi jooksul tehtavad kulutused seotud ikkagi põrsaste saamisega.

Samasuguse teadmisega peaksime suhtuma ka erinevatest farmi majandamise programmide (Possu, WinPig, db-Planer jne) saadavate analüüside võrdlemisse. Programmi vahetamisega tekkinud aastaemise näitajate hüppeline suurenemine ei pruugi olla hea töö tulemus, vaid hoopiski metoodikate erinevus.

Raamatu “100 aastat jõudluskontrolli Eestis” koostamine

Käesolev artikkel tutvustab Eesti veiste jõudluskontrolli 100. aastapäeva puhul ilmunud raamatut “100 aastat jõudluskontrolli Eestis” ja raamatu saamislugu.

Eesti oli tsaariajal jaotatud kahe kubermangu vahel ning mõlemas osas kulges elu omaette, tekkisid ja eksisteerisid paralleelsed organisatsioonid. Tolleaegne Eestimaa kubermang haaras Harju-, Viru-, Järva- ja Läänemaad (koos Hiiumaaga). Lõuna-Eesti kuulus Liivimaa kubermangu koosseisu, tema neli maakonda Tartu-, Võru-, Pärnu- ja Viljandimaa asusid Eesti territooriumil ja moodustasid nn Põhja-Liivimaa; Riia, Cēsis, Valmiera ja Valga maakond moodustasid nn Lõuna-Liivimaa, mis põhiosas hõlmas praegust Lätimaad. Saaremaa kuulus ka Liivimaa koosseisu, kuid seal karjakontrolliga enne I maailmasõda algust ei tehtud. Suurmajapidamised (mõisad) olid peaaegu eranditult sakslaste käes ning nendel eksisteerisid omad põllumajandulikud organisatsioonid ning seetõttu saame jälgida karjakontrolli tekkimist nelja erineva organisatsiooni all. Karjakontrolli sünnipäevaks Eestis loetakse 1. maid 1909. a, mil Hans Virkuse eestvõttel loodi Vändras esimene kontrollühing. Samal aastal viisid mõlema kubermangu mõisnikud sisse karjakontrolli mitmetes mõisates üle Eesti. Eestimaa kubermangus oli mõisate karjakontrolli organiseerijaks Estländische Landwirtschaftliche Verein. Esimene talupoegade kontrollühing Eestimaa kubermangus tekkis alles 1911. a Kullamaal. Eestvedajaks kujunes siin Tallinnas asuv Eestimaa Põllumeeste Keskseks. Liivimaa mõisate osas oli organiseerijaks Livländische Gemeinnützige and Ökonomische Sozietät ja talude osas Põhja-Liivimaa Põllutöö Keskseks asukohaga Tartus. Kõik need seltsid löid enda juurde karjakontrolli osakonnad, palkasid tööle instruktorid, töötasid välja kontrollühistute tüüppõhikirja, juhised ja abitabelid assistentidele, jagasid valitsuse antud abirahasid.

Artikli “Jõudluskontrolli vanemast ajaloost” kirjutamise käigus sai tutvutud paljude arhiivis olevate originaalmaterjalidega ja trükkis avaldatud kirjutistega tolle ajajärgu kohta. Eesti Ajalooarhiivist, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiviraamatukogust ja Tartu Ülikooli Raamatukogust õnnestus kätte saada palju tol ajal trükkis ilmunud

Aastaemise teemale võib lisada ka noorsigade kasvukiiruse teema. Juba aastaid on meie seakasvatatajad olnud võimalus külastada erinevate Euroopa riikide seafarme ja saada ülevaade sealsetest jõudlustulemustest. Kõju tulles võetakse ette oma farmi näitajad ja leitakse, et sigade aretus Eestis ei ole arvestataval tasemel ja tootmise intensiivsus on alla igasugust arvestust. Väidetakse, et sigade ööpäevased juurdekasvud meil on alla 600 g, välisriigis aga 900–1000 g. Aretustöö spetsialistid on küsinud, millises vanuses sigade juurdekasvust jutt käib. Tihti jäädakse vastus võlgu. Miks ikkagi on nii suured erinevused? Ka siin on tihti küsimus metoodikast, mitte meie madala efektiivsusega tootmises või halvas aretustöös. Ööpäevastest juurdekasvudest on võimalik rääkida katsejaama andmetel, mis kajastavad tavaliselt sigade kasvukiirust katseperioodil alates sea 30 kg-st kuni 100 kg-ni või ööpäevastest juurdekasvudest sea sünnist kuni 100 kg elumassi saavutamiseni. Siit tulenevad ka kasvukiiruse suured erinevused. Kui me midagi tahame võrrelda, siis peame väga täpselt teadma, kas andmete võrdlemine on üldse põhjendatud.

Need kaks näidet artiklis peaksid meie tublidele seakasvatatajatele mõjuma motiveerivalt ja tuju tõstvalt. Meie tulemused on Euroopa parimate tulemustega võrdväärsed, kui me võrdleme neid ühtse metoodikaga arvatatu alusel.

Küllä Kersten

materjale mõisate ja talude karjakontrolli kohta. Eriti palju tuli välja seni avaldamata materjali karjakontrolli tekkimise ja leviku kohta Liivimaa kubermangu mõisates ja Eestimaa kubermangu talukarjades, mida polnud seni ükski uurija avastanud ega kasutanud. Tsaariajale oli iseloomulik suur salastamine ning üksikkarjade tulemused avaldati valdavalt anonüümselt (ka talukarjadel), vaid Eestimaa kubermangu mõisakarjade kohta avaldati 1913/14 ja 1914/15 paremate karjade tulemused nimeliselt. Eesti Vabariigi ajal 1920–1940 ning sellele järgnenud okupatsioonide perioodil 1940–1945 ilmusid väga mahukad ja põhjalikud karjakontrolli aastaraamatud. Neis kõigis on ülevaatlilikud koonddabelid, artiklid karjakontrolli tähtsündmustest aasta jooksul jms. Üksikkarjade tulemused avaldati alati kõik nimeliselt kas talude või karjaomanike nimede järgi.

Eha Lokki artikkel “Jõudluskontrolli areng Eestis taasiseseisvumiseni” annab ülevaate karjakontrollist Eesti Vabariigi algusaegadest kuni Jõudluskontrolli Keskuse loomiseni.

Ülevaate jõudluskontrolli proovide analüüsimisest ja andmete töötlemisest annavad artiklid “Meenutusi jõudluskontrolli arvutiseerimisest” ja “Piimaproovide analüüsimise mehhaniseerimisest ja tsentraliseerimisest”. Jõudluskontrolli arengute kohta taasiseseisvud Eestis on raamatus mitu artiklit, mis kajastavad Jõudluskontrolli Keskuse tänapäevaseid tegemisi, saavutusi ja uuendusi.

Artikleid ilmestavad graafikuid ja tabelid andmetest, mis on teada kogu või peaaegu kogu 100-aastase perioodi kohta (karjakontrollis olnud loomade arv, nende aastatoodang, päevalüps jt). Pikaajaliselt jõudluskontrolliga seotud inimeste meenutused ja fotod annavad edasi seda olustikku ja elu, mis oli ja on kontroll-lüpside tegijal laudas.

Loodan, et raamat pakub kõigile meie klientidele äratundmis- ja avastamisrõõmu jõudluskontrolli ajaloo tundmaõppimisel. Soovin kõigile head lugemiselamust!

Inno Maasikas

artikli “Jõudluskontrolli vanemast ajaloost” autor

Möödunud märgates

Meenutab Aini Maalmeister
Peale EPA lõpetamist 1971. a asusin tööle J. Gagarini nim. Näidissovhoostehnikumi. Viiratsis algas õppimine ja kogemuste omandamine kahe vanema kolleegi kõrval zootehnik-seleksioonäärina. Majandis oli üle 1800 lehma ja lisaks noorkari. Tuli täita lehmakaarte, hinnata lehmade ja lehmikute välimikku, loomi kaaluda jne. Tol ajal tehti kontroll-lüpsi 3 korda kuus. Piimaproovide analüüs tehti majandi laboris, kus määrati rasva% ja puhtus. Ametis oli kaks laboranti, nemad täitsid karjakontroll-raamatut. Sinna märgiti lehma poegimine, piima kogus, rasva%, kinnijätt, väljaminek ja arvestati ka laktatsiooni toodang. Tartusse hakati meie majandi piimaproove saatma 1974. a kevadel, sellest ajast alustati ka valgu% määramist. Samal aastal läks karjakontroll ja boniteerimine üle masinarvutusele. Need trükised on pikaajalisel säilitamisel.

Suur töö oli aasta lõppedes boniteerimine. See oli lehmade hindamine 100 punkti süsteemis ja koosnes paljudest näitajatest. Lehmade hindamisel anti hindamispallid järgmiste näitajate eest: toodang, välimik, masinlõpsi kiirus, eluskaal, tõulisus, ema klass, isa klass, isa kategooria (piim, rasva%, tütreid). Punktide alusel arvestati üldklass: eliitrekord, eliit, I klass, II klass, klassita. Noorkarja hindamise aluseks olid eluskaal, välimik, tõulisus, ema klass, isa klass, isa kategooria. Nende alusel määrati üldklass. Terve karja loomade andmed kanti pikkadele lehtedele käsitsi.

Boniteerimise tulemused esitati kõrgele komisjonile. Komisjoni esimees oli Tartust (väga range proua), komisjoni liikmeteks olid rajoonide tõuaretuse zootehnikud (3–4 inimest). Kaasa tuli võtta kõik oma raamatud ja lehmakaardid, muretseda auto ja sõita Viljandisse. Komisjonile tuli anda vastused kõikidele küsimustele ja tõestada oma töö õigsust. See oli nagu diplomitöö kaitsmine.

Käsitsi tööd oli palju, töö pingeline ja väsis silmi. Hea oli see, et boniteerimine oli tasustatav. Olenevalt loomade arvust oli võimalik teenida kuni 120 rubla. Kui meie töötasu oli 68 rubla kuus, siis oli see meeldiv lisa.

Raamatupidajale

Kui tasute meie arvete eest ülekandega:

- Palun kirjutage selgitusse vähemalt üks arve number, mille eest tasute. Selgitus “piimaproov” või “jõudluskontroll” ei seostu meil Teiega.
- Kui maksate mitut arvet korraga, võite teha ühe ülekande, mitte igale arvele eraldi. See aitab ülekande tasu kokku hoida.
- Kui Teie arvet maksab Teie asemel keegi teine, tuleks selgitusse lisada ka jõudluskontrolli tegija (arve saaja) nimi. Arvel olev nimi tuleb selgitusse kirjutada ka siis, kui maksekorraldusel on maksjaks märgitud talu nimi.
- Väga palju laekub JKKle ettemakse ja summasid, mis moodustavad vaid osa arvest. Seeläbi kaob Teil kontroll, kui palju Te tegelikult meile maksma peate. Soovitame jälgida arvel rida “tasumata arvete summa seisuga...”. Üldjuhul on seal kuupäevaks arve väljastamisele eelnenud päev, mis tähendab, et kui soovite tasuda kogu võla, tuleb sellele liita veel käesoleva arve summa.

Muhedat

Külakõrtsis saavad kokku kaks farmerit. Vanemal ja muidu teada-tuntud konservatiivsel härral on ühes kõrvas ilus kiviga kõrvarõngas.

“Kuidas siis nii?!”

“Ah, las ta olla,” pomiseb vanem farmer pahuralt.

“Ei noh, mis ajast sa nõnda edevaks oled muutunud,” ei jäta teine mees järele.

“Sest ajast, kui mu naine selle minu autost leidis.”

Tööjuubilar

5. novembril on **30.** tööjuubel jõudluskontrolli andmetöötluse osakonna Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja **Heili Reinhold**’il.

Õnnitleme!

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus

Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700

Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00